

P O L S K A   A K A D E M I A   N A U K
I N S T Y T U T   G E O G R A F I I

DOKUMENTACJA GEOGRAFICZNA

ZESZYT Nr 6

Ruch naturalny ludności w Polsce
w latach 1947 – 1955

Opracował:
A. Jelonek

W A R S Z A W A

1 9 5 7

W Y K A Z

zeszytów Dokumentacji Geograficznej za ostatnie lata

1 9 5 6

1. K. Dziewoński, J. Kostrowicki, H. Piskorz i R. Szczęsny – Tymczasowa Instrukcja sporządzania szczegółowych n. ap użytkowania ziemi (projekt) (3 mapki), s. 35, zł 3,–
2. L. Ratajski, Z. Siemek, J. Szewczyk i W. Tyszkiewicz – Nazewnicy zeszyt uzupełniający (nazwy fizjologiczne, miasta, jednostki administracyjne, poprawki do materiałów zawartych w poprzednich zeszytach), s. 111, zł 3,–
3. A. Wróbel – Kryteria i metody delimitacji regionów gospodarczych, s. 71, zł 3,–
4. A. Trzebiński (tekst) i A. Borkiewicz (mapy) – Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815–1918 r. (8 map) s. 112, zł 6,–
5. A. Jelonek – Liczba ludności miast i osiedli w Polsce w latach 1810 – 1955, s. 50, zł 3,–

1 9 5 7

1. T. Szczęsna – Badania klimatu lokalnego nad środkową Wisłą (w 1954 roku), (11 wykresów), s. 29, zł 5,–
2. L. Starkel – Charakterystyka morfologiczna Regionu Podtatrzańskiego (2 mapki), s. 26, zł 5,–
3. M. Liberacki, T. Murawski, W. Niewiarowski, J. Szupryczyński, R. Czarnecki i E. Mycielska – Wybrane zagadnienia z badań geomorfologicznych w ośrodkach toruńskim i warszawskim, s. 78, zł 5,–
- 4/5. F. Rychlicki – Ludność Europy (bez ZSRR), s. 162, zł 5,–
6. A. Jelonek – Ruch naturalny ludności w Polsce w latach 1947–1955, s. 23 + 30 ilustr., zł 5 –

DOKUMENTACJA GEOGRAFICZNA

ZESZYT Nr 6

Ruch naturalny ludności w Polsce
w latach 1947 – 1955

Opracował:
A. Jelonek

K O M I T E T   R E D A K C J I:

Redaktor Naczelny: K. Dziewoński

Członkowie Redakcji: J. Kobendzina, J. Ratajski, F. Uhorczak

Sekretarz Redakcji: A. Werwicki

Rada Redakcyjna: J. Barbag, J. Czyżewski, K. Dziewoński,
J. Dylík, R. Galon, M. Klimaszewski,
M. Kielczewska - Zaleska, S. Leszczycki,
A. Malicki, B. Olszewicz, J. Wąsowicz,
A. Zierhoffer,

E r r a t a

do zeszytu 6/57 Dokumentacji Geograficznej

	<u>jest</u>	<u>winno być</u>
s. 2 w.17 od góry	Ukształtowanie się świadomości ma rejestracja	Ukształtowanie się świadomości, że rejestracja
s. 3 w.3 od góry	Te same względy skłaniają się	Te same względy skłaniają nas
s. 3 w.4 od dołu	posiadają luki sięgające w latach 1946	posiadają luki sięgające w roku 1946
s. 5 w.11 od dołu	przy czym w dwu ostatnich latach również z uwzględnieniem	przy czym w dwu ostatnich również z uwzględnieniem
s. 7 w.7 od góry	W zasadzie we wszystkich województwach obserwujemy przewagę współczynnika małżeństw dla ludności wsi	W zasadzie we wszystkich województwach obserwujemy przewagę współczynnika małżeństw w miastach nad współczynnikiem małżeństw dla ludności wsi
s.10 w.2 od góry	potem nieco już wolniejszy od roku 1954	potem nieco już wolniejszy do roku 1954
s.10 w.17 od dołu	wykazuje bardzo wielkie podobieństwo stosunku do zmian w omawianym czasie	wykazuje bardzo wielkie podobieństwo w zmianach w omawianym czasie
s.10 w.11 od dołu	jest niższy od współczynników urodzeń dla ludności ogółem	jest niższy od współczynników urodzeń dla ludności wsi i ludności ogółem
s.10 w.7 od dołu	bardzo nierównomierny spadek	bardzo równomierny spadek
s.11 w.13 od góry	Ogólnie rzecz biorąc do roku 1950 występował	Ogólnie rzecz biorąc do roku 1950 występował
s.11 w.17 od dołu	Tendencję spadkową w latach 1947-1949 wykazał	Tendencję spadkową w latach 1947-1949 wykazywał
s.15 w.16 od góry	minimalne natomiast województwa północno-wschodnie oraz północno-zachodnie	minimalne natomiast województwa północno-wschodnie i wschodnie oraz południowo-zachodnie
s.15 w.9 od dołu	wynoszą 10,7	wynoszącą 10,7

s.16 w.2 od dołu	wartości na początku i koniec	wartości na początek i koniec
s.17 w.14 od góry	poziom sięga w roku	poziom osiąga w roku
s.19 w.12 od góry	dolnośląskim 26,6, wo- jewództwa	dolnośląskim 26,6. Wo- jewództwa
s.21 w.2 od góry	był znacznie niższy niż obecnie	był dużo wyższy niż obecnie
s.25 Mapa 5	pod skalą nie ma wpisa- nych wartości	do 6; 6-8; 8-10; 10-12; pow.12;

Ruch naturalny ludności w Polsce w latach 1947-1955

Okres minionego dziesięciolecia obfitował w przemiany o kapitalnym znaczeniu w stosunkach demograficznych Polski. Katastrofa II wojny światowej oraz jej skutki działające w latach powojennych, nowe granice państwa i związane z tym ogromne przesiedlenia ludności, wreszcie nowa sytuacja polityczna oraz gospodarczo-społeczna kraju wywołują potrzebę informacji o ruchu naturalnym ludności w Polsce. Elementy ruchu naturalnego ludności jak urodzenia i zgony stanowią o rozwoju ludności kraju, małżeństwa i rozwody^{x/} ilustrują stosunki społeczne, zgony w ogóle, a w szczególności zgony niemowląt /dzieci do pierwszego roku życia/ świadczą o poziomie zdrowotnym i kulturalnym, oraz opiece lekarskiej, a uogólniając - o standardzie życiowym danej społeczności.

Uwagi poniższe mają na celu możliwie kompletne zestawienie i zilustrowanie materiałów dotyczących poszczególnych elementów ruchu naturalnego ludności w Polsce w latach 1947-1955, oraz pokazanie rozmieszczenia terytorialnego zjawisk ruchu naturalnego ludności.

Materiały do niniejszego opracowania zaczerpnięto z publikacji Głównego Urzędu Statystycznego, Wiadomości Statystycznych, Statystyki Polski, Biuletynu Statystyki Ludności, oraz Roczników Statystycznych.

Wszystkie wymienione publikacje zawierają materiały zebrane i opracowane przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie co należy uważać za okoliczność niezmiernie korzystną, ponieważ jednolitość zebranych materiałów oraz zastosowane metody zapewniają porównywalność materiałów w miarę możliwości gwarantując maksymalną dokładność. Innym zagadnieniem jest porównywalność materiałów w czasie.

---

x/ Zagadnienie rozwodów odgrywa w naszych rozważaniach niewielką rolę, a z braku odpowiednich materiałów w niniejszym opracowaniu zostało pominięte.

O uzyskaniu materiałów wiarygodnych dla roku 1945 nie może być nawet mowy, nie było bowiem odpowiednich warunków obiektywnych, które umożliwiłyby dokonanie takiego dzieła. Fragmentaryczne informacje mogą pochodzić tylko z urzędów parafialnych, oraz dla pewnej części kraju, ze świeckich urzędów stanu cywilnego.

Z początkiem roku 1946 powołano do życia na całym obszarze Polski zreformowane świeckie urzędy stanu cywilnego. Podstawą statystyki ruchu naturalnego ludności stały się więc akta stanu cywilnego. Przedtem jednak od wielu pokoleń ludności znacznej części kraju /poza byłym zaborem pruskim/ była przyzwyczajona do tego, że obrządek religijny, towarzyszący zawarciu małżeństwa, urodzeniu dziecka czy pogrzebu, automatycznie regulował jej obowiązek rejestracji wobec Państwa, ponieważ urzędnikami stanu cywilnego byli duchowni poszczególnych wyznań. Ukształtowanie się świadomości ma rejestracja w urzędzie stanu cywilnego jest jedynym aktem przemiany stanu faktycznego w stan prawny, a nie tylko czczą formalnością wymagało odpowiedniego okresu czasu. Brakowało równocześnie prawnego powiązania faktów związanych z obrządkiem chrztu, ślubu, zgonu z obowiązującą rejestracją w urzędach stanu cywilnego co stało się czynnikiem zdecydowanie opóźniającym unormowanie stosunków w tej dziedzinie. Wreszcie początkowe lata funkcjonowania urzędów stanu cywilnego stanowiły z natury rzeczy okres rozwoju i doskonalenia organizacyjnego oraz stopniowego usprawniania ich działalności.

W konsekwencji takiego stanu rzeczy należy uznać rejestrację ruchu naturalnego ludności w latach 1945 i 1946 za niedostateczną i pozbawioną wymaganego stopnia prawdopodobieństwa do wyciągania jakichkolwiek wniosków, zwłaszcza zaś dotyczących terytorialnego rozmieszczenia omawianych zjawisk. Dlatego też pominięto ten okres czasu w niniejszych rozważaniach jakkolwiek stratę tę należy uważać za poważną ze względu na ogromne zmiany jakie

zachodziły w tym czasie na terenie kraju, szczególnie w niektórych jego częściach.

Te same względy skłaniają się do wydzielenia dwu okresów, w których różna jest wartość zebranych materiałów statystycznych, co z kolei wpłynie na ciężar gatunkowy wyciąganych wniosków i bardziej krytyczną ich ocenę. Do pierwszego z wymienionych okresów należy zaliczyć lata 1947 - 1949, kiedy to rejestracja urzędów stanu cywilnego ciągle jeszcze posiadała ogromne luki /zwłaszcza w roku 1947/ i nie funkcjonowała należycie we wszystkich częściach kraju. Istnienie poważnych braków w rejestracji potwierdził w sposób bezpośredni materiał specjalnej ankiety, z którą zwrócił się Główny Urząd Statystyczny do wszystkich starostw i urzędów stanu cywilnego, prosząc o podanie subiektywnej oceny stopnia zupełności rejestracji. Braki te są duże zarówno na wsi jak i w miastach, nawet największych. Dotyczą one wszystkich elementów ruchu naturalnego ludności, jednakże szczególnie obciążają rejestrację małżeństw. Według ocen niektórych urzędów stanu cywilnego zarejestrowano 40 - 50 % ślubów kościelnych, wprawdzie w latach późniejszych po wprowadzeniu obowiązku i uznawania przez Państwo jedynie ślubów zawartych w urzędach stanu cywilnego ilość rejestrowanych małżeństw bardzo silnie wzrosła, jednak nie odpowiada to w pełni liczbie rzeczywiście zawartych związków małżeńskich, ponieważ rejestrowane były również małżeństwa zawarte w latach poprzednich. Na skutek takiego stanu rzeczy postanowiono zrezygnować w latach 1947 - 1949 z rozpatrywania zmian współczynnika małżeństw.

Znacznie mniejszymi błędami obciążona jest rejestracja urodzeń oraz zgonów, chociaż te ostatnie według opinii urzędników stanu cywilnego posiadają luki sięgające w latach 1946 od 20% do 30%.

Niekompletna rejestracja urodzeń i zgonów wpłynęła na wielkość współczynników przyrostu naturalnego i bez

wątpienia należy stwierdzić, że w rzeczywistości był on większy aniżeli wynika to z zestawionych liczb.

Przy okazji należy również zaznaczyć, że luki w rejestracji rozkładają się nierównomiernie na terenie kraju, generalnie rzecz biorąc poważniejsze braki posiada rejestracja na ziemiach dawnych niż na Ziemiach Odzyskanych.

Zestawienie tych niekompletnych i hipotetycznych danych wydaje się jednak celowe jeżeli naturalnie przy ich wykorzystywaniu i interpretacji będziemy za każdym razem pamiętali o ich możliwych niedokładnościach i brakach.

Drugim okresem będą lata 1950 - 1955. Dla tego okresu posiadamy materiał wiarygodny nie tylko dla urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego, ale także dla małżeństw oraz zgonów niemowląt. Rejestracja urzędów stanu cywilnego okrzepła organizacyjnie oraz funkcjonowała należycie. Jeżeli nawet rejestracja nie ujmowała wszystkich faktów to jednak należy uznać ją za zupełnie zadawalającą. Ponadto posiadamy materiały z podziałem na miasta i wieś co pozwoli nam na wyciągnięcie odpowiednich wniosków dotyczących ludności żyjącej w dwóch odmiennych środowiskach gospodarczych i społecznych.

Istniejące materiały statystyczne oraz ich wartość do pewnego stopnia przesądzają przyjętą metodę pracy. Jak już wyżej wspomniano praca swym zakresem obejmuje cały kraj, dla całej Polski dysponujemy również materiałem ilustrującym w liczbach bezwzględnych ruch naturalny ludności. W podziale na miasta i wieś, tak w liczbach bezwzględnych jak i współczynnikach, dane odnoszą się do każdorazowego podziału administracyjnego. W celu terytorialnego przedstawienia zjawisk ruchu naturalnego ludności, jako jednostkę przyjęto województwo, również według każdorazowego, obowiązującego podziału administracyjnego. W latach 1947 - 1949 w podziale admi-

nistracyjnym kraju zaszły bardzo poważne zmiany, jednak na skutek braku odpowiednich wiarygodnych materiałów dotyczących ruchu naturalnego ludności w mniejszych jednostkach administracyjnych, przeliczenia do obecnie obowiązującego podziału administracyjnego uznano za niecelowe. Również omówiona wyżej wartość materiałów dotyczących tego okresu skłania do rozpatrywania zjawiska większymi jednostkami terytorialnymi, gdzie prawdopodobieństwo błędów będzie o wiele mniejsze. Niedokładność rejestracji poszczególnych elementów ruchu naturalnego ludności w sąsiadujących ze sobą powiatach mogłaby doprowadzić do wyciągnięcia fałszywych wniosków nie mających rzeczywistego odbicia w sytuacji demograficznej.

Zebrane materiały zestawiono w odpowiednich tablicach przedstawiających dany element ruchu naturalnego w podziale na województwa na przestrzeni całego omawianego okresu czasu. Zestawienia tabelaryczne posłużyły jako materiał wyjściowy do sporządzenia wykresów ilustrujących rozwój - w czasie - elementów ruchu naturalnego w Polsce i poszczególnych województwach. Oprócz wartości ogółem, uwzględniono również podział na miasta i wieś.

Materiały zestawione w tabelach posłużyły również do sporządzenia map. Terytorialne rozmieszczenie zjawiska przedstawiono dla następujących lat: 1947, 1948, 1949, 1950 i 1955 przy czym w dwu ostatnich latach również z uwzględnieniem podziału na miasta i wieś. Za takim układem przekrojów czasowych przemawiały:

- 1/ ogromnie szybko zachodzące zmiany w rozwoju zjawisk, zwłaszcza w początkowym okresie opracowania,
- 2/ poważne zmiany w podziale administracyjnym kraju.

Jak już zaznaczono powyżej, materiały odnoszą się do każdorazowego podziału administracyjnego kraju. W przypadku ilustrowania poszczególnych zagadnień wykresami w województwach, które po roku 1949 uległy podziałowi, do

chwili podziału podawano dane odnoszące się do całej jednostki administracyjnej w starych granicach. Zmiany w podziale zaznaczone na wykresie podwójną linią pionową. Oznaczenia graficzne zjawisk dla ludności ogółem, w miastach i na wsi są jednolite na wszystkich wykresach.

Małżeństwa

Liczba małżeństw w Polsce wynosiła w roku 1948 319,2 tys. /Tablica 1/ w rok później spada do 273,9 tys., w latach następnych utrzymuje się w granicach 260 - 270 tys. z tym jednak, że od roku 1951 obserwujemy wyraźną tendencję spadkową /Wykres 1/.

Liczba małżeństw na wsi spada ze 194,6 tys. w roku 1948 do 158,5 tys. w roku 1949, a następnie nieprzerwanie trwa spadek do 1955 roku, kiedy to osiąga wartość 130,1 tys..

W początkowym okresie ilość małżeństw w miastach jest o kilkadziesiąt tysięcy niższa niż na wsi, po przejściowym spadku w latach 1949 - 1950 rozpoczyna się wzrost liczby małżeństw tak, że w roku 1955 osiąga liczbę 128,5 tys.. Obserwujemy zatem w liczbie małżeństw na wsi i w miastach przeciwstawne tendencje, na wsi liczba małżeństw w ciągu całego badanego okresu spada, przyczym spadek w okresie początkowym jest o wiele szybszy, natomiast w miastach po przejściowym, niewielkim zresztą spadku, liczba małżeństw zwolna lecz systematycznie rośnie /Wykres 1/.

W przeliczeniu na 1000 ludności w Polsce, współczynnik małżeństw wykazuje w ciągu całego badanego okresu tendencję wyraźnie spadkową /Wykres 2/ przy czym w odniesieniu do ogółu ludności spada z 11,2 /Tablica 2/ w roku 1949 do 9,5 w roku 1955. Analogicznie w miastach współczynnik ten spada z 13,1 na 10,8, natomiast na wsi z 10,1 na 8,4 małżeństw na 1000 ludności. Zaznaczyć tutaj należy, że jakkolwiek ogólna liczba małżeństw na wsi jest

wyższa od liczby małżeństw w miastach to współczynnik na 1000 ludności wykazuje zdecydowaną przewagę miast. Mimo ciągłego spadku, współczynnik małżeństw jest ciągle wyższy niż przed wojną /Tablica 2/.

Dla poszczególnych województw mamy obliczone współczynniki z podziałem na miasta i wieś począwszy od roku 1950 /Tablica 3/. W zasadzie we wszystkich województwach obserwujemy przewagę współczynnika małżeństw dla ludności wsi. Przewaga ta jest minimalna w województwach warszawskim, bydgoskim, poznańskim /Wykres 3/ i katowickim /Wykres 5/ natomiast bardzo znaczna w województwach olsztyńskim, koszalińskim, zielonogórskim /Wykres 4/. Jedyne wyjątek stanowi województwo łódzkie, gdzie w roku 1952 współczynnik małżeństw w miastach był niższy od współczynnika dla wsi /Wykres 3/. W latach następnych jednak współczynnik małżeństw w miastach rośnie przewyższając pozostałe. Na uwagę zasługuje również województwo warszawskie, gdzie w latach 1952 - 1953 wszystkie współczynniki kształtują się na tym samym poziomie /Wykres 3/. W roku 1954 współczynnik małżeństw w miastach tego województwa wzrasta szybko, by w rok później uległ dalszemu spadkowi. W województwach białostockim i olsztyńskim obserwujemy niespotykane gdzie indziej zjawisko: współczynniki małżeństw w roku 1951 w porównaniu z rokiem 1950 maleją, by w roku następnym gwałtownie wzrosnąć i osiągnąć swój poziom maksymalny /Wykres 4/. Od roku 1951 obserwujemy stały, chociaż nierównomierny, spadek współczynników małżeństw. W województwie olsztyńskim w roku 1955 następuje nawet pewien wzrost, w porównaniu z rokiem poprzednim. Najbardziej gwałtownym spadkiem współczynnika małżeństw na 1000 ludności charakteryzuje się województwo wrocławskie, nieco wolniejszym województwa szoszeńskie i zielonogórskie /Wykres 4/. Niewielką tendencję spadkową współczynnika małżeństw wykazują

województwa poznańskie /Wykres 3/ i krakowskie /Wykres 5/. Natomiast województwo katowickie po okresie spadku w latach 1950 - 1952 charakteryzuje się prawie całkowitą stagnacją zjawiska /Wykres 5/. Miasto stołeczne Warszawa i miasto Łódź wykazują tendencje podobne do ogólnokrajowych, chociaż przebieg zjawiska wykazuje dużą nieregularność /Wykres 3/.

Przestrzenne rozmieszczenie współczynnika małżeństw na 1000 ludności w roku 1950 i 1955 ilustruje mapa 1. W roku 1950 najwięcej małżeństw na 1000 ludności zawarto w województwie wrocławskim 15,7 nieco mniej w szczecińskim 15,0 natomiast najmniej w rzeszowskim bo tylko 8,2 co w porównaniu ze współczynnikiem dla całej Polski 10,8 stanowi wartość bardzo niską. Województwa o najwyższych współczynnikach małżeństw grupowały się wzdłuż zachodniej granicy kraju, wysoki współczynnik miało również województwo gdańskie. Niskie współczynniki wykazywały województwa poznańskie, łódzkie, kieleckie i krakowskie oraz województwa wschodnie.

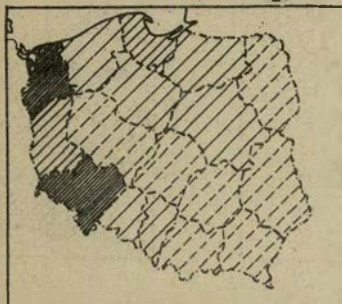
Dla miast współczynniki małżeństw są na ogół wyższe niż dla ludności ogółem i wykazują nieco odmienne rozmieszczenie. Województwami o najwyższych współczynnikach są również województwa wrocławskie 17,9 i szczecińskie 17,0, natomiast pas wyższych współczynników małżeństw rozciąga się nie tylko wzdłuż zachodniej granicy kraju lecz obejmuje również województwa północne. Pozostała część kraju za wyjątkiem województwa rzeszowskiego o niskim współczynniku małżeństw 9,5 stanowi jednolitą całość, gdzie wartość współczynnika waha się w granicach od 10,0 do 11,4. Ogólnopolski współczynnik małżeństw dla miast wynosi 12,6.

Obraz rozmieszczenia współczynnika małżeństw dla miast w roku 1950 ale wiele odbiega od sytuacji dla ogółu ludności i tutaj najwyższe współczynniki mają województwa zachodnie, zwłaszcza wrocławskie 13,5 i szczecińskie

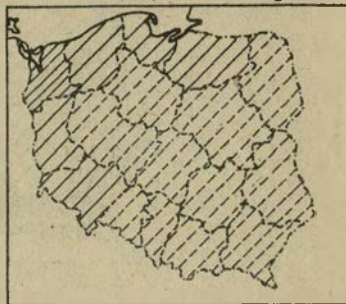
Mażenstwa na 2000 ludności

Mapa 1

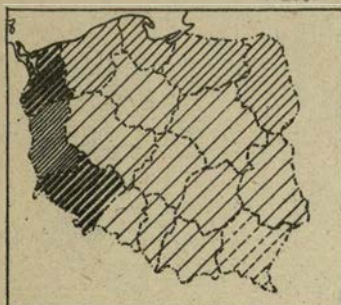
w 1950 r. Ogółem

w 1955 . . . Ogółem

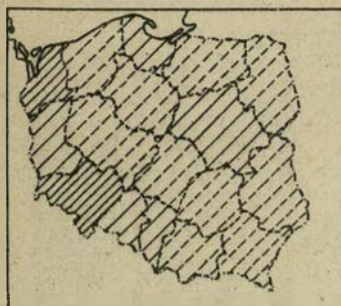
Miasta

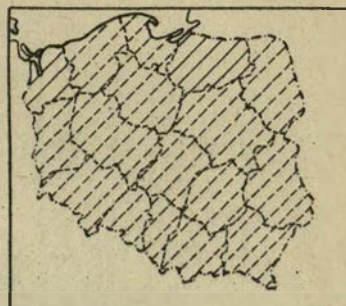
Miasta

Wies

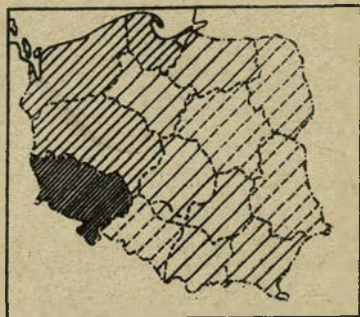
Wies

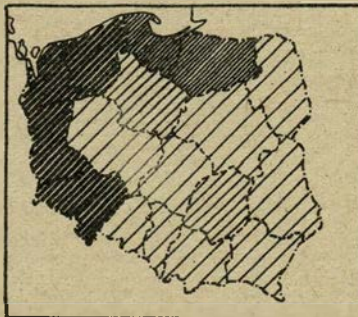
Urodzenia żywe na 1000 ludności

Mapa 2

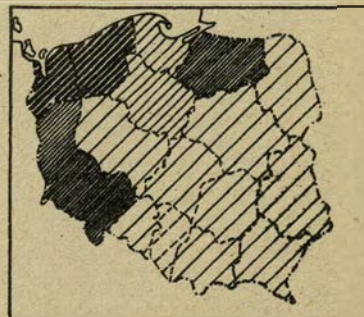
w 1947 r. Ogółem

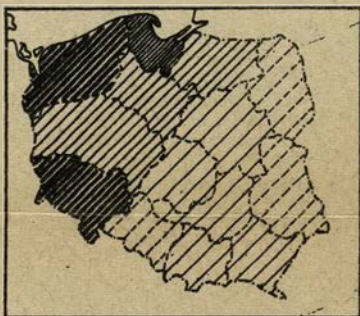
w 1950 r. Ogółem

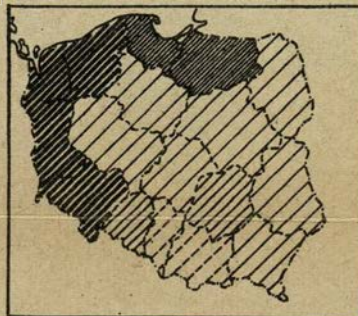
w 1955 r. Ogółem

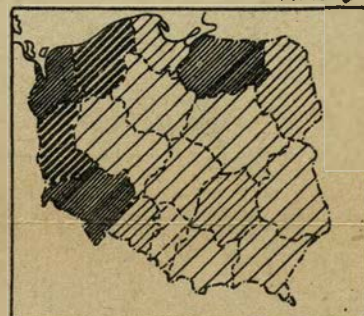
w 1948 r. Ogółem

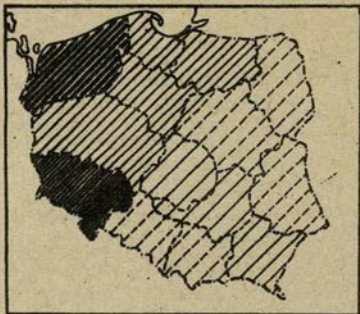
w 1950 r. Miasta

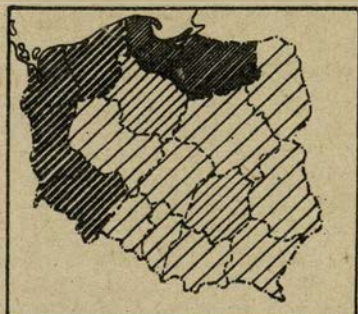
w 1955 r. Miasta

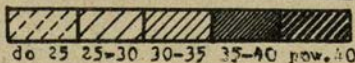
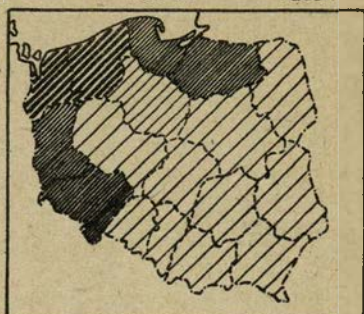
w 1949 r. Ogółem

w 1950 r. Wieś

w 1955 r. Wieś

12,4, najniższy województwo rzeszowskie 8,0. Pozostała część kraju przedstawia obraz na ogół dość jednolity.

W roku 1955 rozmieszczenie współczynnika małżeństw dla ogółu ludności ulega nieznacznym zmianom, w dalszym ciągu województwa zachodnie i północne posiadają wyższe współczynniki od województw pozostałej części kraju, zmniejszyło się jednak nasilenie zjawiska. Najwięcej małżeństw zawarto w województwie szczecińskim 12,9 najmniej w rzeszowskim 7,9.

Te same uwagi co powyżej można odnieść do rozmieszczenia i zmian współczynnika małżeństw dla miast, przy czym intensywność zjawiska w porównaniu z rokiem 1950 jest jeszcze mniejsza.

Dla wsi współczynniki małżeństw ulegają również obniżeniu; obraz rozmieszczenia w poszczególnych województwach jest prawie jednolity. Najwyższe współczynniki wykazują województwa szczecińskie 11,1 oraz olsztyńskie 10,1.

Urodzenia żywe

Liczba urodzeń żywych w Polsce w roku 1948 wynosiła 692,2 tys. /Tablica 1/ następne lata przynoszą wzrost ogólnej liczby urodzeń, a maksymalny poziom 783,6 tys. osiąga ją w roku 1951. Po latach wyraźnej zwyżki urodzeń następuje okres stagnacji, który trwa do roku 1954. /Wykres 1/, w tym czasie urodzenia utrzymują się na poziomie z roku 1951 i prawie nie ulegają zmianom. Rok 1955 przynosi dalszą zwyżkę urodzeń, które osiągają rekordową wysokość po drugiej wojnie światowej i wynoszą 793,8 tys..

Na wsi urodzenia początkowo wzrastają z 454,3 tys. w roku 1948 do 490,6 tys. osiągając punkt kulminacyjny w roku 1950 /Wykres 1/. Od tego roku obserwujemy spadek liczby urodzeń, aż do roku 1955, kiedy to osiąga ją najniższą liczbę 454,3 tys..

Zupełnie inaczej kształtują się liczby urodzeń w miastach. W roku 1948 mamy 237,5 tys. urodzeń, do roku

1951 trwa bardzo szybki wzrost /301,6 tys./, potem nieco już wolniejszy od roku 1954. Rok 1955 przynosi silniejszy wzrost urodzeń w miastach do 339,2 tys.. Na przestrzeni całego badanego czasu obserwujemy zatem tendencję wzrastania liczby urodzeń w miastach, z tym, że wzrost nie jest równomierny /Wykres 1/.

Współczynnik urodzeń żywych na 1000 ludności mamy obliczony od roku 1947, zaś od roku 1949 również z podziałem na miasta i wieś /Tablica 2/. Współczynnik urodzeń dla ludności ogółem wzrasta z 26,6 na 1000 ludności w roku 1947, do 31,0 w roku 1951, który jest rokiem rekordowym; wzrost odbywał się skokami. Następnie obserwujemy silną tendencję spadkową aż do roku 1954, w którym współczynnik urodzeń osiąga poziom 29,1; rok następny nie przynosi żadnej zmiany /Wykres 2/. Współczynnik urodzeń w ostatnich latach przed wojną był niższy niż w całym okresie powojennym /Tablica 2/.

Dla wsi współczynnik urodzeń, nieco wyższy od współczynnika dla ludności ogółem, wykazuje bardzo wielkie podobieństwo stosunku do zmian w omawianym czasie. Kulminacyjny poziom osiąga nieco wcześniej bo już w roku 1950, natomiast rok 1955 przynosi niewielki wzrost współczynnika /Wykres 2/.

Współczynnik urodzeń dla ludności miast jest niższy od współczynników urodzeń dla ludności ogółem; w swych zmianach wykazuje identyczny przebieg do współczynnika dla ludności ogółem /Wykres 2/. Wzrasta z 28,4 w roku 1949 do 30,7 w 1951, następnie wykazuje ciągle bardzo nierównomierny spadek aż do roku 1955, kiedy osiąga wartość 28,6.

Dla poszczególnych województw dysponujemy współczynnikami urodzeń od roku 1947; natomiast z podziałem na miasta i wieś dopiero od roku 1950 /Tablica 4/. Przede wszystkim rzuca się w oczy ogromna rozpiętość w wysokości współczynnika urodzeń w latach 1947 - 1955 na

terenie tego samego województwa, oraz poszczególne województwa /Wykresy 6 - 9/. Wahańia pomiędzy współczynnikami dla ludności miast i wsi są również duże. Istnieje grupa województw, których współczynnik urodzeń w miastach jest wyższy od współczynnika urodzeń dla wsi; do grupy tej należą województwa łódzkie, białostockie, zielonogórskie, kossalińskie, opolskie i lubelskie. W województwie rzeszowskim, w roku 1950 współczynnik urodzeń w miastach był o wiele niższy niż na wsi. W latach następnych szybko warasta, natomiast współczynnik dla wsi spada, tak że w roku 1955 współczynnik urodzeń w miastach jest o wiele wyższy od współczynnika dla wsi.

Ogólnie rzecz biorąc do roku 1950 występował gwałtowny wzrost współczynnika urodzeń, przy czym szczególnie szybki był w województwach białostockim i olsztyńskim /Wykres 7/. Wyjątek stanowiły miasto Łódź i województwo łódzkie, gdzie w latach 1947 - 1951 występowały duże wahańia współczynnika urodzeń, a od roku 1951 wyraźny spadek /Wykres 6/. Tendencję spadkową w latach 1947 - 1949 wykazał współczynnik urodzeń w województwach poznańskim i zielonogórskim, które do końca 1949 roku stanowiły jedną jednostkę administracyjną i współczynniki dla tego okresu są wobec tego identyczne, chociaż w rzeczywistości w różnych częściach województwa różniły się bardzo poważnie.

Różnice w rozwoju zjawiska rozpoczynają się dopiero od roku 1950, podobnie zresztą jak i w województwach katowickim i opolskim oraz kossalińskim i szczecińskim. Od roku 1951 w przeważającej liczbie województw obserwujemy tendencję spadkową współczynnika urodzeń zarówno w miastach jak i na wsi. W województwach olsztyńskim /Wykres 7/ i opolskim /Wykres 8/ natomiast przy rocznych wahańiach widać stagnację zjawiska w pewnych, stałych granicach. W województwie białostockim /Wykres 7/ po okresie gwałtownego wzrostu współczynnika urodzeń w latach

1947 - 1950, a dla miast nawet w r. 1951 następuje okres niewielkiego spadku współczynnika. Od roku 1952, a dla miast od 1953 następuje dalszy wzrost współczynnika urodzeń. W województwie kieleckim /Wykres 6/ po przejściowym niewielkim zresztą spadku współczynnika urodzeń w latach 1947 - 1949 następuje gwałtowny wzrost, do roku 1951. Natomiast od roku 1952 wzrasta dysproporcja pomiędzy współczynnikami urodzeń w miastach i na wsi. Współczynnik urodzeń dla wsi systematycznie spada, dla miast rośnie do roku 1954 i obniża się w roku 1955. Współczynnik urodzeń dla miasta stołecznego Warszawy po okresie wzrostu w latach 1947 - 1951 wykazuje niewielki spadek, a od roku 1953 ponowny, chociaż jakkolwiek niewielki wzrost.

Rozmieszczenie przestrzenne urodzeń żywych na 1000 ludności ilustrują mapy sporządzone dla roku 1947, 1948, 1949 oraz 1950 i 1955 przy czym w dwu ostatnich latach mamy mapy oddzielne dla ogółu ludności, ludności miast i wsi /Mapa 2/.

W roku 1947 na uwagę zasługuje natężenie współczynnika urodzeń w województwach zachodnich, w latach 1948 i 1949 główne zmiany polegają na wzrastającym natężeniu zjeńska.

W roku 1950 współczynnik urodzeń żywych dla ogółu ludności wykazał maksymalne wartości w województwach szczecińskim 48,9, wrocławskim i zielonogórskim 44,4 i koszalińskim 44,2. Nieco niższe wartości wykazywały województwa gdańskie i olsztyńskie. Poza tym zwartym pasem województw zachodnich i północnych, pozostała część kraju przedstawia obszar prawie jednolity.

Dla miast, rozmieszczenie współczynnika urodzeń różni się jedynie w południowej części kraju. Występują tutaj w województwach krakowskim, katowickim najniższe wartości współczynnika. Nieco wyższe wartości, od współczynników w centralnej części kraju, występują w województwach opolskim i kieleckim.

Rozmieszczenie przestrzenne współczynnika urodzeń w roku 1950 dla wsi jest identyczne do stanu dla ogółu ludności, z tym jednak zastrzeżeniem, że w przeważającej liczbie województw współczynniki dla wsi są nieco wyższe niż dla ogółu ludności.

Rok 1955 w przestrzennym rozmieszczeniu zjawiska nie przynosi zasadniczych zmian, zmienia się jedynie natężenie zjawiska. Najwyższy współczynnik urodzeń dla ogółu ludności posiadały województwa szwecińskie 41,2 i koszalińskie 40,6, najniższy katowickie 24,1.

Dla miast, w porównaniu z rokiem 1950 wartości współczynnika urodzeń zmniejszyły się w zasadzie we wszystkich województwach zachodnich. Powiększyły się natomiast wartości współczynnika w województwach białostockim i krakowskim.

W odniesieniu do rozmieszczenia współczynnika urodzeń na wsi, można w zasadzie odnieść uwagi dotyczące miast, przy czym poza województwami zachodnimi, wszelkie zmiany zachodzą w granicach tej samej klasy wydzielonych przez nas grup wielkości zjawiska, dlatego nie uwidaczniają się na mapie.

Zgony

Liczba zgonów w Polsce w roku 1948 wynosiła 267,3 tys. /Tablica 1/ w latach następnych obserwujemy wzrost liczby zgonów, aż do roku 1951, kiedy to osiągnęły liczbę 312,3 tys. to jest najwyższą z zanotowanych w badanym okresie. Odtąd postępuje spadek liczby zgonów do roku 1953, a po niewielkim przejściowym wzroście w roku następnym następuje dalszy spadek tak, że w roku 1955 notujemy najniższą ich liczbę: 261,6 tys..

Podobną tendencję rozwojową obserwujemy w liczbie zgonów na wsi /Wykres 1/. Maksymalny poziom wynosił w roku 1951: 199,6 tys., natomiast poziom z roku 1955 był o wiele niższy od poziomu z roku 1948 i wyniósł 155,9 tys. zgonów.

Nieco odmienną linię rozwojową obserwujemy w liczbie zgonów w miastach. Po osiągnięciu kulminacyjnego poziomu w roku 1951: 112,7 tys. spadek liczby zgonów jest wolny, a po roku 1953 podnosi się nieco i utrzymuje na podobnym poziomie w latach 1954 i 1955 - 105,3 tys. oraz 105,7 tys.. Liczba zgonów w miastach jest o wiele niższa od liczby zgonów na wsi.

W przeliczeniu na 1000 ludności, współczynnik zgonów w Polsce wykazuje w zasadzie tę samą tendencję rozwojową co ogólna liczba zgonów. Po przejściowym obniżeniu współczynnika s 11,5 /Tablica 2/ w roku 1947 do 11,2 w roku 1948, następuje jego wzrost do 12,4 w roku 1951. Dalej obserwujemy spadek współczynnika aż do roku 1953, kiedy to osiąga wartość 9,6 /Wykres 2/. W całym okresie powojennym współczynnik zgonów jest niższy niż przed wojną /Tablica 2/.

Linia rozwojowa współczynnika zgonów na wsi i w mieście jest identyczna do opisanej powyżej dla ogółu ludności /Wykres 2/. Zasadniczy należy, że w ciągu całego okresu, dla którego posiadamy współczynniki dla ludności miast i wsi, to jest od roku 1950 do 1955, wyższe wartości współczynnika zgonów notujemy dla ludności wsi.

W przypadku poszczególnych województw możemy zaobserwować spadkową tendencję współczynnika zgonów we wszystkich bez wyjątku województwach /Wykresy 10-12/. Tak jak w opisanych stosunkach dla całego kraju, tak i w województwach, rok 1951 jest rokiem maksymalnego natężenia zjawiska /Tablica 3/. Wyjątek stanowią jedynie miasto stołeczne Warszawa oraz miasto Łódź. W Warszawie najwyższą wartość osiągnął współczynnik zgonów w roku 1949; od tego czasu obserwujemy silny spadek współczynnika /Wykres 10/. W Łodzi, maksymalną wartość współczynnika notujemy w roku 1947; od tej daty do roku 1952 współczynnik zgonów wykazuje wahania, jednak przy stałej tenden-

oju spadkowej. Następnie, aż do roku 1955, wartość współczynnika ciągle i szybko maleje /Wykres 10/.

W poszczególnych województwach, współczynniki zgonów dla ludności wsi są wyższe od współczynników dla ludności miast. W przypadku województw kossalińskiego, zielonogórskiego i katowickiego współczynniki dla ludności wsi i ludności miast krzyżują się kilkakrotnie /Wykres 11/. Ostatecznie w roku 1955 tylko w województwie katowickim notujemy wyższy współczynnik zgonów dla ludności miast niż dla ludności wsi. Ten wyższy współczynnik utrzymuje się już od roku 1952.

Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika zgonów ilustrują odpowiednie mapy /Mapa 3/. W roku 1947 maksymalne wartości współczynnika zgonów na 1000 ludności wykazywały województwa centralne oraz krakowskie, minimalne natomiast województwa północno-wschodnie, oraz południowo-zachodnie. Lata 1948 - 1949 przynoszą coraz to bardziej jednolity obraz; wartości współczynnika zgonów wyrównują się znacznie, duże kontrasty zanikają.

W roku 1950 dla ludności ogółem, obraz rozmieszczenia współczynnika zgonów jest następujący: województwa centralne, oprócz poznańskiego, oraz województwo olsztyńskie tworzą swą grupę, której współczynnik zgonów wynosi nieco ponad 12,0. Podobną wartość wykazuje jeszcze województwo szczecińskie. Województwa obrzeżne mają mniejsze wartości, przy czym województwo katowickie cechuje się minimalną wysokością współczynnika, wynoszącą 10,7. Dla ludności miast obraz jest bardzo jednolity wyróżniają się jedynie województwa: łódzkie o maksymalnej wartości współczynnika zgonów 12,1, oraz gdańskie o minimalnej wartości 9,5. Pozostałe województwa wykazują wartości mieszczące się w granicach od 10,0 do 11,9.

Dla ludności wsi charakterystyczną cechą są wyższe współczynniki grupujące się we wszystkich województwach centralnych oraz od północy w szczecińskim, gdańskim i

olsztyńskim, a od południa we wrocławskim i rzeszowskim. Wartości współczynnika zamykają się w granicach 12,0 - 13,9 zgonów na 1000 ludności. Minimalną wartość wykazuje województwo katowickie 10,7.

W roku 1955 współczynnik zgonów dla ludności ogółem ulega na obszarze całego kraju obniżeniu. W dalszym ciągu województwa centralne oraz olsztyńskie i białostockie na północy, a opolskie na południu wykazują wyższe współczynniki zgonów od pozostałych, obrzeżnych województw.

Dla ludności miast, w porównaniu z rokiem 1950, zasadniczą zmianą jest tylko obniżenie się wartości współczynnika. Układ przestrzenny zjawiska nie ulegał żadnej zmianie.

W zasadzie te same uwagi można odnieść do zmian w wysokości i rozmieszczeniu współczynnika zgonów dla ludzi miast.

Przyrost naturalny

Różnicę między urodzeniami żywymi, a zgonami nazywamy przyrostem naturalnym. Liczby przyrostu naturalnego są więc zależne od tych dwóch elementów. W roku 1948 ogólna liczba przyrostu naturalnego w Polsce wynosiła 424,9 tys. /Tablica 1/. Od początku badanego okresu obserwujemy jej wzrost tak, że w roku 1955 wynosi 532,2 tys.. Pewne niewielkie, zresztą przejściowe spadki liczby przyrostu naturalnego zanotowano w latach 1951 i 1954 /Wykres 1/.

Dla wsi liczby przyrostu naturalnego kształtują się odmiennie. Od roku 1948 do 1955 wahają się w granicach 270 - 300 tys. przy czym maksima przypadają na lata 1950, 1953 oraz 1955 /Wykres 1/.

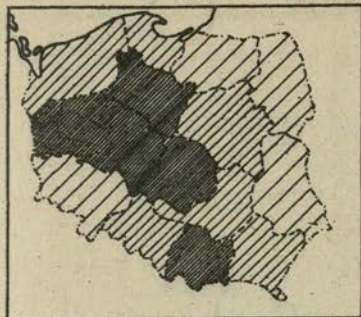
Dla ludności miast obserwujemy w przeciągu całego okresu czasu wzrost liczb przyrostu naturalnego; pewne zahamowanie zjawiska nastąpiło w roku 1954, lecz rok następny przyniósł dalsze zwiększenie przyrostu /Wykres 1/. Wartości na początku i koniec badanego okresu wynoszą 151,0 tys. i 233,5 tys..

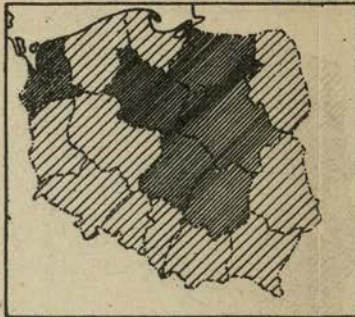
Zgony na 1000 ludności

Mapa 3

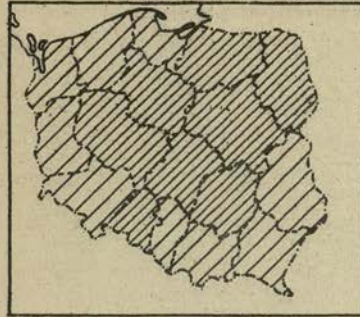
w 1947 r. Ogółem

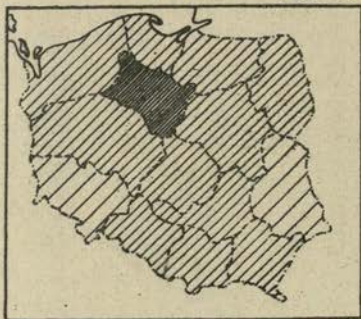
w 1950 r. Ogółem

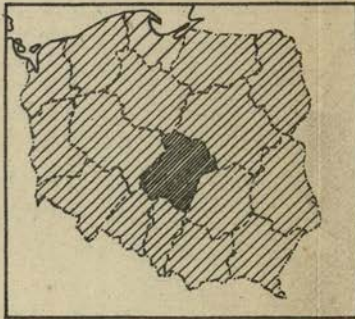
w 1955 r. Ogółem

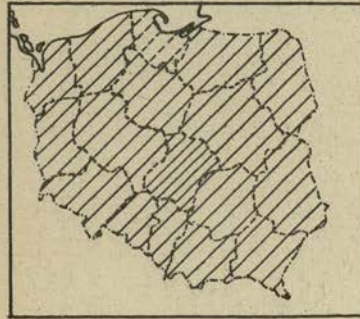
w 1948 r. Ogółem

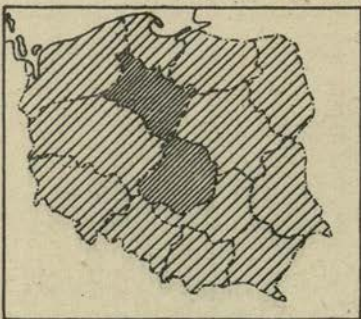
w 1950 r. Miasta

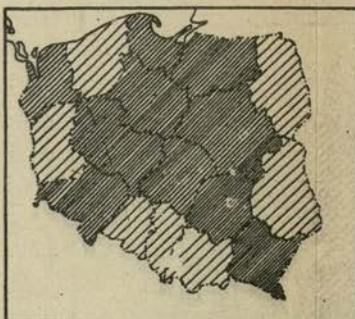
w 1955 r. Miasta

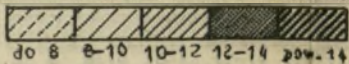
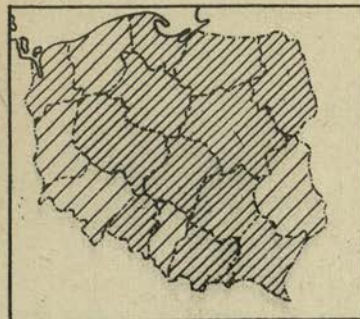
w 1949 r. Ogółem

w 1950 r. Wieś

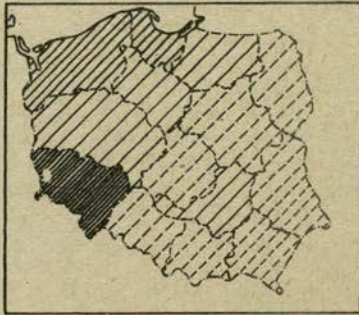
w 1955 r. Wieś

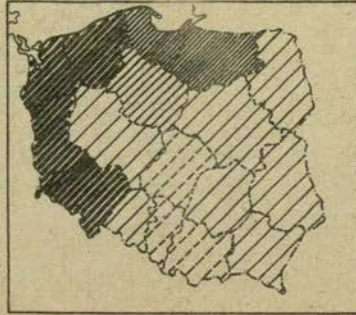
Przyrost naturalny na 1000 ludności

Mapa 4

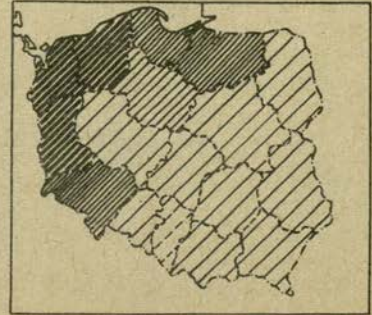
w 1947 r. Ogółem

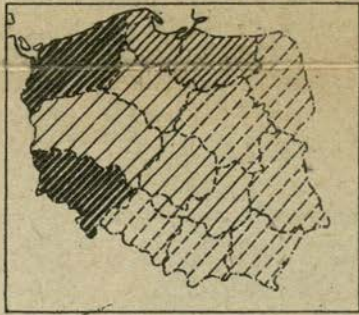
w 1950 r. Ogółem

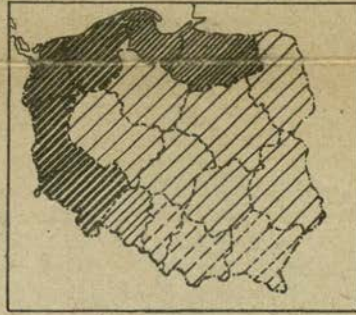
w 1955 r. Ogółem

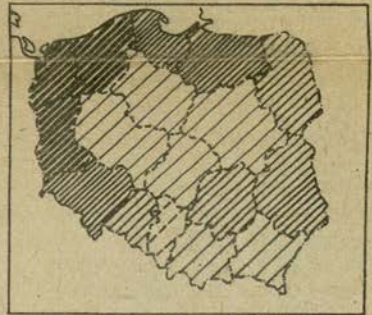
w 1948 r. Ogółem

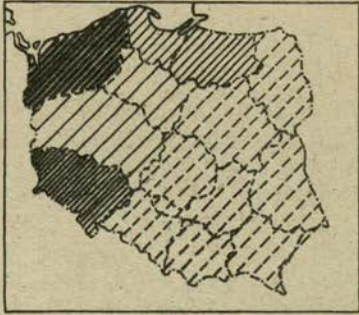
w 1950 r. Miasta

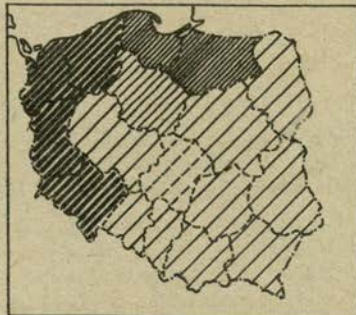
w 1955 r. Miasta

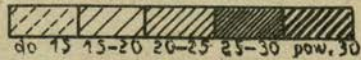
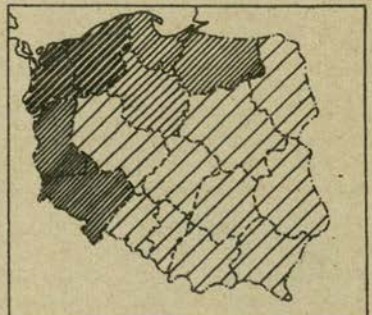
w 1949 r. Ogółem

w 1950 r. Wios

w 1955 r. Wios

W przeliczeniu na 1000 ludności krzywa współczynnika przyrostu naturalnego kształtowała się następująco: od roku 1947 szybko wzrasta, rok 1949 przynosi obniżenie się krzywej, by w rok później znowu szybko wzrastać. Od roku 1950 do 1955 krzywa ta podlega okresowym wahanom. Punkty szczytowe przypadają na rok 1953 i 1955 po 19,5 /Wykres 2/. W porównaniu z okresem przedwojennym /11,2/ jest to wzrost ogromny /Tablica 2/.

Dla ludności miast współczynnik przyrostu naturalnego mamy podany od roku 1949; wynosił on 18,0 /Tablica 2/ i był minimalnie wyższy od współczynnika przyrostu dla ludności wsi. W roku następnym 1950 silnie wzrasta do 19,1, w następnych latach nieco wolniej, kulminacyjny poziom sięga w roku 1953 - 19,8. Po przejściowym spadku, w roku 1955 osiąga ponownie wysoki poziom 19,7 /Wykres 2/.

Tendencja rozwojowa współczynnika przyrostu naturalnego dla ludności wsi jest identyczna z opisaną powyżej dla ogółu ludności /Wykres 2/. Należy zaznaczyć, że w badanym okresie współczynniki przyrostu naturalnego dla ludności miast są wyższe od analogicznych współczynników dla ludności wsi.

Współczynnikami przyrostu naturalnego dla poszczegól­nych województw dysponujących od roku 1947, zaś z podziałem na miasta i wieś od roku 1950 /Tablica 6/. Na wstępie należy stwierdzić, że w badanym okresie czasu występuje ogromna rozpiętość w wysokości współczynnika przyrostu naturalnego zarówno na terenie tego samego województwa jak i pomiędzy poszczególnymi województwami. Drugą cechą charakterystyczną dla wszystkich województw jest obniżenie się, lub. conajmniej silne zahamowanie wzrostu współczynnika przyrostu naturalnego w roku 1949 /Wykresy 13 - 16/. W województwach warszawskim, bydgoskim /Wykres 13/ i katowickim /Wykres 15/ obserwujemy wyższe współczynniki przyrostu naturalnego dla ludności wsi w ciągu całego okresu czasu. W województwach gdańskim /Wy-

kres 13/, koszalińskim, szczecińskim /Wykres 14/, poznańskim /Wykres 15/, krakowskim, rzeszowskim i wrocławskim /Wykres 16/ współczynniki przyrostu naturalnego dla ludności miast i wsi krzyżują się niekiedy nawet wielokrotnie /województwo wrocławskie - Wykres 16/. Najbardziej zróżnicowany przebieg krzywych współczynników przyrostu naturalnego obserwujemy w województwie rzeszowskim /Wykres 16/, gdzie od roku 1950 do 1955 współczynnik przyrostu naturalnego dla ludności miast szybko wzrasta, natomiast dla wsi utrzymuje się na dość wyrównanym poziomie. Na początku i na końcu badanego okresu różnica w wysokości współczynników przyrostu naturalnego dla ludności miast i wsi są więc bardzo znaczne. Duże różnice w wysokości między współczynnikami przyrostu naturalnego dla ludności miast i wsi obserwujemy w województwach lubelskim i kieleckim /Wykres 13/, białostockim /Wykres 14/ oraz opolskim /Wykres 15/. We wszystkich wymienionych województwach przeważają współczynniki przyrostu naturalnego dla ludności miast. Charakterystyczną cechą dla dużej grupy województw jest stała tendencja wzrostu, niekiedy nawet bardzo duża, współczynnika przyrostu naturalnego. Do grupy tej należy zaliczyć województwa: miasto stołeczne Warszawa, warszawskie, białostockie, olsztyńskie, opolskie, krakowskie i rzeszowskie. Po okresie przejściowego wzrostu, zwłaszcza w początkowych latach badania w województwach szczecińskim /Wykres 14/, zielonogórskim /Wykres 15/ i wrocławskim /Wykres 16/ obserwujemy spadkową tendencję, bardzo wysokiego zresztą, współczynnika przyrostu naturalnego. Taką samą tendencję, ale przy dużych okresowych wahaniami obserwujemy również w mieście Łodzi /Wykres 13/. Pozostała grupa województw, po początkowym okresie silniejszego wzrostu, charakteryzuje się wahaniami lub stagnacją współczynnika przyrostu naturalnego.

Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego ilustrują mapy wykonane w tych samych przekrojach czasowych co dla urodzeń żywych i zgonów /Mapa 4/. Wielka rozpiętość wysokości współczynnika pomiędzy początkowym, a końcowym okresem badania zmusza do zastosowania dużych przedziałów klasowych, zatem w ramach tego samego przedziału będą znaczne różnice w wysokości współczynnika.

W roku 1947 najwyższe współczynniki przyrostu naturalnego obserwujemy w grupie województw zachodnich, maksymalną zaś wartość w ówczesnym województwie dolnośląskim 26,6, województwa centralne i wschodnie posiadają najniższe współczynniki przyrostu. W latach 1948 i 1949 w dalszym ciągu utrzymuje się zasadniczy podział na zachodnią i północną część kraju o wysokim przyroście naturalnym, oraz centralną, południową i wschodnią o niskim przyroście /Mapa 4/.

Rok 1950 nie przynosi w rozmieszczeniu przestrzennym zjawiska przyrostu naturalnego zasadniczych zmian, a ze względu na zmiany w podziale administracyjnym pozwala na bardziej szczegółową lokalizację zjawiska w przestrzeni. Najwyższym przyrostem charakteryzują się województwa: szczecińskie 36,5, koszalińskie 33,0, zielonogórskie 32,8 i wrocławskie 32,7. Poza tym wysoki przyrost wykazują województwa olsztyńskie, gdańskie i bydgoskie. Najmniejszy przyrost naturalny mają województwa: łódzkie 14,4, katowickie i krakowskie. Pozostała część kraju wykazuje przyrost w granicach od 15 do 20 na 1000 ludności /Mapa 4/.

Dla ludności miast obraz przestrzennego rozmieszczenia zjawiska przyrostu naturalnego w zasadzie nie różni się od opisanego powyżej dla ogółu ludności, zmiany wyrażają się jedynie w wyższym przyroście na terenie województwa opolskiego, oraz rozszerzeniu się pasa niskiego przyrostu w województwach południowych.

Dla ludności wsi rozmieszczenie przyrostu naturalnego nie odbiega w zasadzie od opisanego powyżej obrazu dla ludności ogółem.

W roku 1955 obraz rozmieszczenia przyrostu naturalnego nieznacznie tylko różni się od opisanego dla roku 1950. Jedyne w województwie wrocławskim notujemy spadek przyrostu co zresztą zupełnie nie wpływa na utrzymanie się wyraźnego pasa wysokiego przyrostu w województwach zachodnich i północnych, odcinającego się wyraźnie od mało zróżnicowanej pozostałej części kraju.

Do uwag powyższych należy dodać, że w miastach województwa białostockiego, lubelskiego i kieleckiego przyrost naturalny poza lubelskim zwiększył się tylko nieznacznie w porównaniu z rokiem 1950.

Dla ludności wsi rozmieszczenie przyrostu naturalnego w roku 1955 nie odbiega zupełnie od opisanego dla ogółu ludności w tym samym czasie.

Zgony niemowląt

Zgony niemowląt są wydzieloną częścią zgonów, odnoszą się tylko do dzieci, które nie ukończyły pierwszego roku życia. Niestety nie dysponujemy materiałem dotyczącym liczny zgonów niemowląt w Polsce. Zebrany materiał obejmuje jedynie współczynniki obliczone na 100 urodzeń żywych począwszy od roku 1948, natomiast od roku 1950 dysponujemy podziałem na miasta i wieś.

Współczynnik zgonów niemowląt w roku 1948 wynosił 11,2 /Tablica 2/ w roku następnym nieco spada, by następnie podnosić się aż do roku 1951 /11,8/, który jest punktem maksymalnej wysokości współczynnika, a zarazem punktem zwrotnym w tendencji rozwojowej zjawiska. Od tej bowiem daty współczynnik zgonów niemowląt systematycznie i dość szybko spada, tak że w roku 1955 osiąga wartość 8,2 /Wykres 2/. Materiały dla okresu przedwojennego są niekompletne na skutek wadliwej re-

jestraoii, nie mniej współczynnik zgonów niemowląt był znacznie niższy niż obecnie /Tablica 2/.

Taką samą tendencję rozwojową obserwujemy dla współczynnika zgonów niemowląt dla ludności miast. W roku 1951 osiąga wartość 10,6, dalej obserwujemy spadek, aż do wartości 7,3 w roku 1955.

Współczynnik zgonów niemowląt dla ludności wsi jest znacznie wyższy niż dla ludności miast. Tendencja rozwojowa jest jednak taka sama. Wartość maksymalna w roku 1951 wynosiła 12,5 i spadła w roku 1954 do 8,9, rok następny przynosi tą samą wartość współczynnika zgonów niemowląt.

Dla poszczególnych województw mamy zestawione współczynniki zgonów niemowląt począwszy od roku 1950, z podziałem na miasta i wieś /Tablica 7/. W przeważającej liczbie województw wartość współczynników dla wsi jest wyższa od współczynników dla miast. W województwach koszalińskim, zielonogórskim, opolskim /Wykres 18/ oraz katowickim /Wykres 19/ współczynniki dla miasta i wsi krzyżują się, nieraz nawet wielokrotnie. W roku 1955 tylko województwo katowickie miało nieznacznie wyższy współczynnik zgonów niemowląt dla ludności miast.

Omówiona tendencja rozwojowa współczynnika zgonów niemowląt dla całej Polski znajduje swoje podobieństwo w przeważającej liczbie województw. Na uwagę zasługuje występująca w województwach: bydgoskim, warszawskim, lubelskim /Wykres 17/ gdańskim, koszalińskim /Wykres 18/ oraz rzeszowskim /Wykres 19/ pewna zwyżka współczynnika zgonów niemowląt w roku 1955. Nieco inaczej postępował przebieg rozwoju współczynnika w województwach wrocławskim, szczecińskim /Wykres 18/. W obydwu przypadkach po silnym spadku współczynnika zgonów niemowląt w roku 1952 następuje stabilizacja, a raczej pewne wahanie w pobliżu tej samej wartości omawianego współczynnika. Zupełnie inaczej przebiegał rozwój współczynnika zgonów niemowląt

w mieście Łodzi. Najwyższy poziom obserwujemy bowiem w roku 1950, rok następny przynosi silny spadek współczynnika odmiennie niż w województwach całego kraju wykazujących w tym roku maksimum wskaźnika. W 1952 roku zaznacza się silny wzrost współczynnika, po czym w latach następnych wykazuje on tendencję spadkową. W roku 1955, w porównaniu z poprzednim, współczynnik zgonów niemowląt zwiększył się nieco /Wykres 17/.

W przestrzennym rozmieszczeniu współczynnika zgonów niemowląt w roku 1950 charakterystyczną cechą są dwa pasy wysokich współczynników zgonów, jeden z nich obejmuje trzy województwa zachodnie, drugi natomiast, idąc od północy, województwa: olsztyńskie, warszawskie, łódzkie i kieleckie /Mapa 5/. Dzieli je pas województw o nieco niższych współczynnikach. Najwyższy współczynnik zgonów niemowląt miało województwo wrocławskie 12,8, najniższy lubelskie 8,9.

W przestrzennym rozmieszczeniu współczynnika zgonów niemowląt dla ludności miast w roku 1950 obserwujemy mniejsze zróżnicowanie przede wszystkim w wysokości współczynnika. W na ogół dość jednolitym obrazie wyróżnia się wysokimi wartościami współczynnika województwo wrocławskie oraz południowy pas województw o niższych współczynnikach z województwem krakowskim na czele /Mapa 5/.

Dla ludności wsi obraz rozmieszczenia współczynnika zgonów niemowląt bardzo przypomina opisany powyżej dla ogółu ludności z tym, że różnice w wartościach współczynnika są znacznie mniejsze. Wyróżnia się niskim współczynnikiem jedynie województwo lubelskie /Mapa 5/.

Rok 1955 przynosi pewne zmiany w rozmieszczeniu współczynnika zgonów niemowląt. Generalnie rzecz biorąc bardzo poważnie zmniejsza się wysokość współczynników we wszystkich województwach, brak dużych kontrastów wpływa na ujednoczenie obrazu. W północno-wschodniej części

kraju województwa olsztyńskie i białostockie wyróżniają się najwyższymi wartościami współczynnika zgonów niemowląt, odpowiednio 10,0 i 10,4. Na południu kraju ciągnie się pas województw, z którymi łączy się również województwo lubelskie, o najniższych wartościach współczynnika. Również województwo poznańskie wykazuje niską wartość współczynnika zgonów niemowląt /Mapa 5/.

Dla ludności miast charakterystyczną cechą w rozmieszczeniu współczynnika zgonów niemowląt jest grupa województw południowych i wschodnich wyróżniających się niskimi współczynnikami szczególnie zaś województwa krakowskie i rzeszowskie, obydwa po 5,7.

Dla ludności wsi, rozmieszczenie współczynnika zgonów niemowląt podobne jest do opisanego dla ogółu ludności w roku 1955. Jednak grupa województw o niskich wartościach współczynnika jest mniej liczna. Do województw o najwyższym współczynniku zgonów niemowląt oprócz olsztyńskiego i białostockiego należy również szczecińskie. Ogólny obraz rozmieszczenia przestrzennego omawianego zjawiska jest dość jednolity.

Reasumując tezy zagadnienia należy stwierdzić ogólną tendencję spadkową liczby oraz współczynnika małżeństw. Urodzenia utrzymują się na wysokim poziomie w całym kraju, zarówno na wsi jak i w miastach, nawet największych. Zgony w Polsce wykazują silną tendencję spadkową, zwłaszcza zaś zgony niemowląt, co należy uznać za zjawisko bardzo korzystne. Na uwagę zasługuje szczególnie wysoki poziom zgonów w roku 1951, oraz zwrot w rozwoju zjawiska i ciągły spadek zgonów od tego roku. Wysoka rodność i spadek umieralności dają w efekcie wysoki przyrost naturalny. Polska nigdy nie notowała tak wielkiego przyrostu jak obecnie. Zjawisku wysokiego przyrostu naturalnego, zwłaszcza w miastach, możemy przeciwstawić stały spadek przyrostu przed rokiem 1939, kiedy to w niektórych wielkich miastach wartość przyrostu zbliżała

się do zera. Pod względem wysokości przyrostu Polska zajmuje jedno z czołowych miejsc w Europie.

Polska jest krajem o niejednorodnych stosunkach demograficznych. Sytuacja demograficzna w różnych częściach kraju wykazuje dużą różnorodność. Ogólnie rzecz biorąc, można podzielić Polskę na dwa wielkie regiony demograficzne. Pierwszym z nich będą Ziemie Odzyskane, drugim - pozostała część kraju. Zasadnicze różnice można by ująć w następujący sposób.

Ziemie Odzyskane wyróżniają się od pozostałej części kraju wyższymi współczynnikami małżeństw. Zasadnicza jednak różnica tkwi w wysokości współczynników urodzeń żywych oraz przyrostu naturalnego. Zarówno urodzenia jak i przyrost naturalny są o wiele wyższe na Ziemiach Odzyskanych. Zgony natomiast są niewiele niższe w tym regionalnie. Taki stan rzeczy będzie wywierał ogromny wpływ na przyszłą sytuację demograficzną Polski.

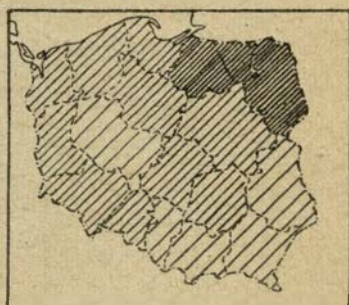
Zgony niemowląt na 100 urodzeń żywych

MAPA 5

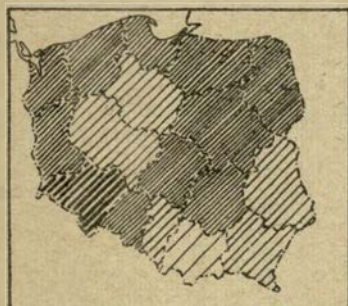
w 1950 r. Ogółem

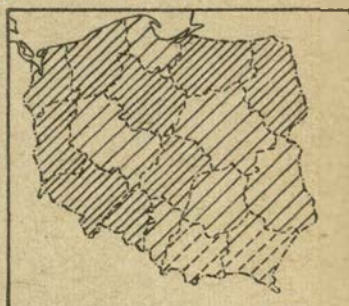
w 1955 r. Ogółem

Miasta

Miasta

Wies

Wies

Tablica 1

Ruch naturalny ludności w Polsce w liczbach
/w każdorazowym podziale administracyjnym/

Wyszczególnienie	Małżeństwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny
1936 - 1938 ^{x/}	280,0	866,0	481,0	385,0
1947	.	.	.	.
1948	319,2	692,2	267,3	424,9
Miasta	124,6	237,5	86,5	151,0
Wieś	194,6	454,7	180,8	273,9
1949	273,9	717,3	280,4	436,9
Miasta	115,4	249,2	91,7	157,5
Wieś	158,5	468,1	188,7	279,4
1950	267,1	763,1	288,7	474,4
Miasta	114,2	272,5	98,7	173,8
Wieś	152,9	490,6	190,0	300,6
1951	270,3	783,6	312,3	471,3
Miasta	121,0	301,6	112,7	188,9
Wieś	149,3	482,0	199,6	282,4
1952	267,7	779,0	286,7	492,3
Miasta	119,7	309,2	108,0	201,2
Wieś	148,0	469,8	178,7	291,1
1953	261,7	779,0	266,5	512,5
Miasta	122,3	313,2	101,1	212,1
Wieś	139,4	465,8	165,4	300,4
1954	263,0	778,1	276,4	501,7
Miasta	124,2	319,3	105,3	214,0
Wieś	138,8	458,8	171,1	287,7
1955	258,6	793,8	261,6	532,2
Miasta	128,5	339,2	105,7	233,5
Wieś	130,1	454,3	155,9	298,7

x/ przeciętne roczne

Tablica 2

Ruch naturalny ludności w Polsce - współczynniki
/w każdorazowym podziale administracyjnym/

Wyszczególnienie	Małżeństwa	urodzenia	zgony	przyrost naturalny	zgony nie mowląt na 100 ur. gw
1936-1938	8,2	25,3	14,1	11,2	13,9 ^{x/}
1947	.	26,6	11,5	15,1	.
1948	.	29,3	11,2	18,1	11,2
Miasta	.	.	.	.	.
Wieś	.	.	.	.	.
1949	11,2	29,4	11,5	17,9	10,7
Miasta	13,1	28,4	10,5	18,0	.
Wieś	10,1	29,9	12,1	17,8	.
1950	10,8	30,7	11,6	19,1	11,1
Miasta	12,6	30,0	10,9	19,1	10,2
Wieś	9,7	31,2	12,1	19,1	11,6
1951	10,7	31,0	12,4	18,6	11,8
Miasta	12,3	30,7	11,5	19,2	10,6
Wieś	9,7	31,2	12,9	18,3	12,3
1952	10,4	30,2	11,1	19,1	9,6
Miasta	11,5	29,7	10,4	19,3	8,7
Wieś	9,6	30,6	11,6	19,0	10,2
1953	10,0	29,7	10,2	19,5	8,8
Miasta	11,4	29,2	9,4	19,8	8,0
Wieś	9,0	30,0	10,7	19,3	9,4
1954	9,8	29,1	10,3	18,8	8,3
Miasta	11,2	28,7	9,5	19,2	7,6
Wieś	8,9	29,3	10,9	18,4	8,9
1955	9,5	29,1	9,6	19,5	8,2
Miasta	10,8	28,6	8,9	19,7	7,3
Wieś	8,4	29,5	10,1	19,4	8,9

x/ Dane niekompletne wskutek wadliwej rejestracji, wg. szacunku R. Zaspępy współczynnik wynosił wówczas ok. 16,0.

Małżeństwa na 1000 ludności

Województwa	1950			1951			1952			1953			1954			1955		
	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś
Polska	10,8	12,6	9,7	10,7	12,3	9,7	10,4	11,5	9,6	10,0	11,4	9,0	9,8	11,2	8,9	9,5	10,8	8,4
M. st. Warszawa	14,4	14,4	-	15,5	15,5	-	14,0	14,0	-	14,3	14,3	-	14,1	14,1	-	12,9	12,9	-
Warszawskie	10,4	10,9	10,2	11,0	11,3	10,9	10,2	10,2	10,2	9,8	9,8	9,8	9,3	10,0	9,1	8,8	9,7	8,4
Bydgoskie	10,0	10,8	9,4	9,9	10,8	9,2	9,2	9,5	9,0	9,6	10,2	9,2	9,3	9,5	9,2	9,0	9,7	8,4
Poznańskie	9,3	10,0	8,8	9,1	10,1	8,4	8,7	9,3	8,3	8,8	9,3	8,3	8,3	8,9	8,0	8,5	8,7	8,4
M. Łódź	14,2	14,2	-	12,8	12,8	-	10,9	10,9	-	11,6	11,6	-	11,4	11,4	-	10,9	10,9	-
Łódzkie	9,7	10,9	9,2	9,4	9,8	9,2	9,5	9,2	9,5	8,9	9,1	8,8	8,5	8,6	8,4	8,6	9,1	8,5
Kieleckie	9,3	10,8	9,0	10,4	11,6	10,1	9,9	11,0	9,6	9,2	11,1	8,7	9,0	10,7	8,6	8,1	9,6	7,7
Lubelskie	9,3	10,9	9,0	10,6	11,9	10,3	10,6	12,3	10,2	9,1	11,4	8,6	8,9	10,9	8,5	8,2	11,0	7,5
Białostockie	9,3	12,7	8,4	8,4	11,4	7,5	11,1	11,9	10,8	9,6	10,3	9,4	9,5	10,7	9,0	8,6	10,6	7,9
Olsztyńskie	10,8	13,4	9,8	10,1	13,5	8,7	12,1	15,0	10,8	11,6	14,7	10,2	10,9	13,9	9,5	11,3	13,9	10,1
Gdańskie	12,4	13,6	10,8	12,2	14,0	9,6	11,3	12,9	9,2	11,3	12,5	9,7	11,7	12,8	9,9	10,9	11,6	9,9
Koszalińskie	11,1	13,8	9,8	11,3	14,7	9,5	11,5	14,5	9,8	11,6	15,1	9,5	11,3	13,9	9,6	10,8	13,3	9,2
Szczecińskie	15,0	17,0	12,4	14,5	16,8	11,6	14,1	15,7	11,9	13,4	15,4	10,7	13,5	15,3	11,0	12,9	14,2	11,1
Zielonogórskie	12,1	14,4	10,9	11,3	14,2	9,6	11,3	13,3	10,0	10,7	13,2	9,1	10,3	12,6	8,8	10,5	12,2	9,3
Wrocławskie	15,7	17,9	13,5	14,0	16,4	11,7	13,0	14,8	11,1	11,4	13,4	9,4	11,6	13,6	9,5	11,3	12,7	9,6
Opolskie	10,5	11,4	10,3	10,3	11,7	9,7	9,8	11,2	9,3	9,4	11,1	8,8	9,8	10,4	9,5	9,3	9,7	9,1
Katowickie	11,4	11,4	11,3	10,4	10,5	10,2	9,6	9,7	9,5	9,7	9,8	9,5	9,7	9,7	9,6	9,7	9,8	9,7
Krakowskie	9,4	10,9	8,8	9,6	11,2	8,8	9,7	11,0	9,1	9,1	10,9	8,3	9,1	10,4	8,5	8,9	10,9	7,8
Rzeszowskie	8,2	9,5	8,0	9,3	10,4	9,1	8,8	10,2	8,5	8,3	10,2	7,9	8,5	9,6	8,2	7,9	9,8	7,4

Tablica 4

Urodzenia żywe na 1000 ludności

Województwa	1947		1948		1949		1950			1951			1952			1953			1954			1955		
	ogółem	ogółem	ogółem	mia- sta	wieś	ogółem	mia- sta	wieś	ogółem	mia- sta	wieś	ogółem	mia- sta	wieś	ogółem	mia- sta	wieś	ogółem	mia- sta	wieś	ogółem	mia- sta	wieś	
Polska	26,6	29,3	29,4	28,4	29,9	30,7	30,0	31,2	31,0	30,7	31,2	30,2	29,7	30,6	29,7	29,2	30,0	29,1	28,7	29,3	29,1	28,6	29,5	
M.st.Warszawa	20,7	22,0	22,3	22,3	.	21,8	21,8	.	23,9	23,9	.	23,7	23,7	.	23,3	23,3	.	23,6	23,6	.	23,9	23,9	.	
Warszawskie	23,4	25,0	24,5	.	.	29,1	27,2	29,5	29,7	28,5	30,0	29,6	28,3	30,0	29,5	27,1	30,4	28,6	27,1	29,0	28,3	26,4	29,0	
Bydgoskie	29,7	30,8	31,3	.	.	32,4	29,8	34,2	32,0	30,0	33,5	31,5	29,6	33,0	30,6	29,1	31,7	30,1	28,5	31,4	30,5	28,9	31,8	
M.Łódź	26,4	27,6	25,2	25,2	.	26,3	26,3	.	26,8	26,8	.	25,4	25,4	.	24,6	24,6	.	23,3	23,3	.	22,4	22,4	.	
Łódzkie	26,3	27,4	25,7	.	.	27,1	28,0	26,8	27,9	28,2	27,8	27,1	27,6	26,9	26,6	27,0	26,5	25,3	25,8	25,1	25,8	26,2	25,7	
Kieleckie	26,4	26,4	26,1	.	.	30,0	30,1	30,0	30,8	31,1	30,7	30,2	30,8	30,0	29,3	31,2	28,9	28,6	31,7	27,8	28,6	31,3	27,7	
Lubelskie	19,5	23,0	22,4	.	.	27,0	26,3	27,1	27,6	29,1	27,2	27,4	29,3	27,0	27,4	29,3	26,9	26,5	28,2	26,2	26,1	28,9	25,5	
Białostockie	17,7	23,7	24,1	.	.	27,6	30,2	26,9	27,4	31,7	26,2	26,9	31,0	25,6	27,0	30,1	26,0	27,9	30,6	27,0	28,4	31,0	27,5	
Olsztyńskie	25,6	33,9	34,7	.	.	39,3	39,6	39,1	38,4	40,1	37,7	38,5	38,9	38,4	38,4	39,1	38,1	38,0	37,9	38,0	39,2	38,9	39,3	
Gdańskie	32,8	35,0	34,5	.	.	37,8	37,2	38,6	38,4	37,9	38,9	37,1	36,7	37,6	36,5	36,5	36,6	35,8	35,2	36,9	34,9	33,7	37,0	
Koszalińskie				.	.	44,2	43,7	44,5	43,8	45,6	42,8	42,2	43,4	41,6	40,5	42,0	39,7	41,2	41,9	40,8	40,6	40,4	40,6	
Szczecińskie	34,6	41,7	40,8	.	.	48,9	48,2	49,8	47,4	47,9	46,9	44,9	43,7	46,5	43,0	41,9	44,6	41,4	39,8	43,7	41,2	39,1	44,2	
Poznańskie				.	.	29,0	27,8	29,8	29,0	27,7	29,9	28,4	27,2	29,2	27,9	26,7	28,8	26,8	25,8	27,5	26,9	25,7	27,8	
Zielonogórskie	31,3	31,5	30,4	.	.	44,4	44,6	44,3	42,7	44,5	41,5	41,8	42,9	41,1	40,1	41,6	39,1	38,7	40,1	37,8	39,1	40,1	38,4	
Wrocławskie	36,3	40,4	38,5	.	.	44,4	42,5	46,2	43,4	43,5	43,4	40,8	40,1	41,5	38,9	38,5	39,3	37,2	37,1	37,4	36,6	35,9	37,5	
Opolskie				.	.	28,4	31,2	27,4	28,6	30,9	27,7	28,7	31,6	27,5	28,3	31,4	27,1	28,5	30,8	27,5	28,8	30,5	28,1	
Katowickie	20,9	22,0	22,9	.	.	25,3	23,9	26,8	25,4	24,2	27,6	24,4	23,3	26,4	24,2	23,1	26,1	24,1	23,4	25,5	24,1	23,4	25,9	
Krakowskie	24,2	25,1	24,2	.	.	26,3	22,6	27,9	27,6	25,4	28,6	27,2	25,9	27,8	26,7	26,0	27,1	26,4	25,8	26,8	26,7	26,2	27,0	
Rzeszowskie	23,8	25,9	26,2	.	.	27,4	25,1	27,9	28,0	26,7	28,3	27,8	28,1	27,7	27,3	28,2	27,0	26,8	28,1	26,5	26,6	28,4	26,1	

Zgony na 1000 ludności

Województwa	1947			1948			1949			1950			1951			1952			1953			1954			1955		
	ogó- łem	ogó- łem	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	ogó- łem	mia- sta	wieś	
Polska	11,5	11,2	11,5	10,5	12,1	11,6	10,9	12,1	12,4	11,5	12,9	11,1	10,4	11,6	10,2	9,4	10,7	10,3	9,5	10,9	9,6	8,9	10,1				
M.st. Warszawa	11,1	10,6	11,4	11,4	.	9,3	9,3	.	9,8	9,8	.	8,7	8,7	.	7,9	7,9	.	8,0	8,0	.	7,5	7,5	.				
Warszawskie	11,3	11,0	11,3	.	.	12,3	11,4	12,5	13,4	12,8	13,6	12,1	11,0	12,4	11,1	9,8	11,5	11,1	10,0	11,4	10,2	9,4	10,4				
Bydgoskie	13,0	12,1	12,1	.	.	12,0	11,5	12,5	13,5	12,6	14,1	12,0	11,1	12,6	10,6	10,0	11,1	10,6	10,2	11,0	10,0	9,7	10,3				
M. Łódź	12,7	11,5	12,0	12,0	.	11,3	11,3	.	11,2	11,2	.	11,5	11,5	.	10,2	10,2	.	9,5	9,5	.	9,2	9,2	.				
Łódzkie	12,1	11,9	12,5	.	.	12,7	12,1	13,0	13,3	12,7	13,5	12,3	11,6	12,5	11,3	10,7	11,5	11,4	10,6	11,7	10,5	10,2	10,6				
Kieleckie	10,8	10,6	11,5	.	.	12,4	10,9	12,7	12,6	11,3	12,9	12,0	11,0	12,2	11,0	10,4	11,2	10,9	10,0	11,1	10,0	9,2	10,3				
Lubelskie	8,5	9,6	10,2	.	.	10,8	10,1	10,9	11,5	10,6	11,6	10,6	10,2	10,7	9,9	9,6	9,9	10,1	9,1	10,3	9,4	8,7	9,5				
Białostockie	8,3	10,1	11,2	.	.	11,7	11,5	11,8	13,1	12,6	13,2	11,6	11,5	11,6	10,6	10,0	10,8	11,5	10,2	11,9	10,2	8,9	10,7				
Olsztyńskie	8,3	10,1	10,4	.	.	12,7	11,6	13,1	13,6	12,5	14,0	12,2	11,3	12,6	10,8	10,0	11,2	11,2	10,0	11,7	10,2	9,1	10,7				
Gdańskie	11,2	10,5	10,0	.	.	11,0	9,5	13,1	11,9	10,1	14,2	10,4	9,1	12,2	9,1	8,2	10,5	9,1	7,8	11,0	8,6	7,5	10,3				
Koszalińskie						11,2	11,1	11,3	12,4	12,5	12,3	10,9	10,8	11,0	9,9	10,1	9,8	9,6	9,4	9,8	9,3	8,5	9,8				
Szczecińskie	11,1	10,3	10,2	.	.	12,4	11,8	13,2	12,2	11,3	13,4	10,3	9,6	11,2	9,5	8,7	10,5	9,4	8,2	11,2	9,1	8,3	10,2				
Poznańskie						11,9	11,1	12,5	12,7	11,8	13,4	11,4	10,3	12,2	10,3	9,3	11,1	11,0	9,9	11,7	10,0	9,1	10,6				
Zielonogórskie	12,9	11,7	11,5	.	.	11,6	11,4	11,7	12,2	12,2	12,2	10,5	10,1	10,7	9,9	9,9	9,8	9,6	9,3	9,8	8,9	8,8	9,1				
Wrocławskie	9,7	9,5	10,0	.	.	11,7	11,3	12,0	11,8	11,5	12,2	9,9	9,6	10,2	8,7	8,3	9,2	8,9	8,5	9,4	8,5	8,0	9,2				
Opolskie						11,3	10,7	11,4	12,4	11,8	12,5	11,2	10,9	11,3	10,6	10,0	10,8	10,6	9,9	10,9	10,1	9,7	10,3				
Katowickie	11,6	10,0	10,5	.	.	10,7	10,7	10,7	11,4	11,3	11,6	10,5	10,6	10,5	9,8	9,8	9,7	10,1	10,2	9,9	9,5	9,6	9,3				
Krakowskie	12,1	10,9	11,5	.	.	11,4	10,1	11,9	12,1	10,9	12,7	11,1	10,0	11,6	10,0	9,2	10,4	10,6	9,8	11,1	9,6	8,9	10,0				
Rzeszowskie	10,6	11,2	11,5	.	.	11,9	11,7	12,0	12,7	12,1	12,9	11,3	10,7	11,4	10,5	9,9	10,6	10,5	9,5	10,7	9,9	9,1	10,1				

Tablica 6

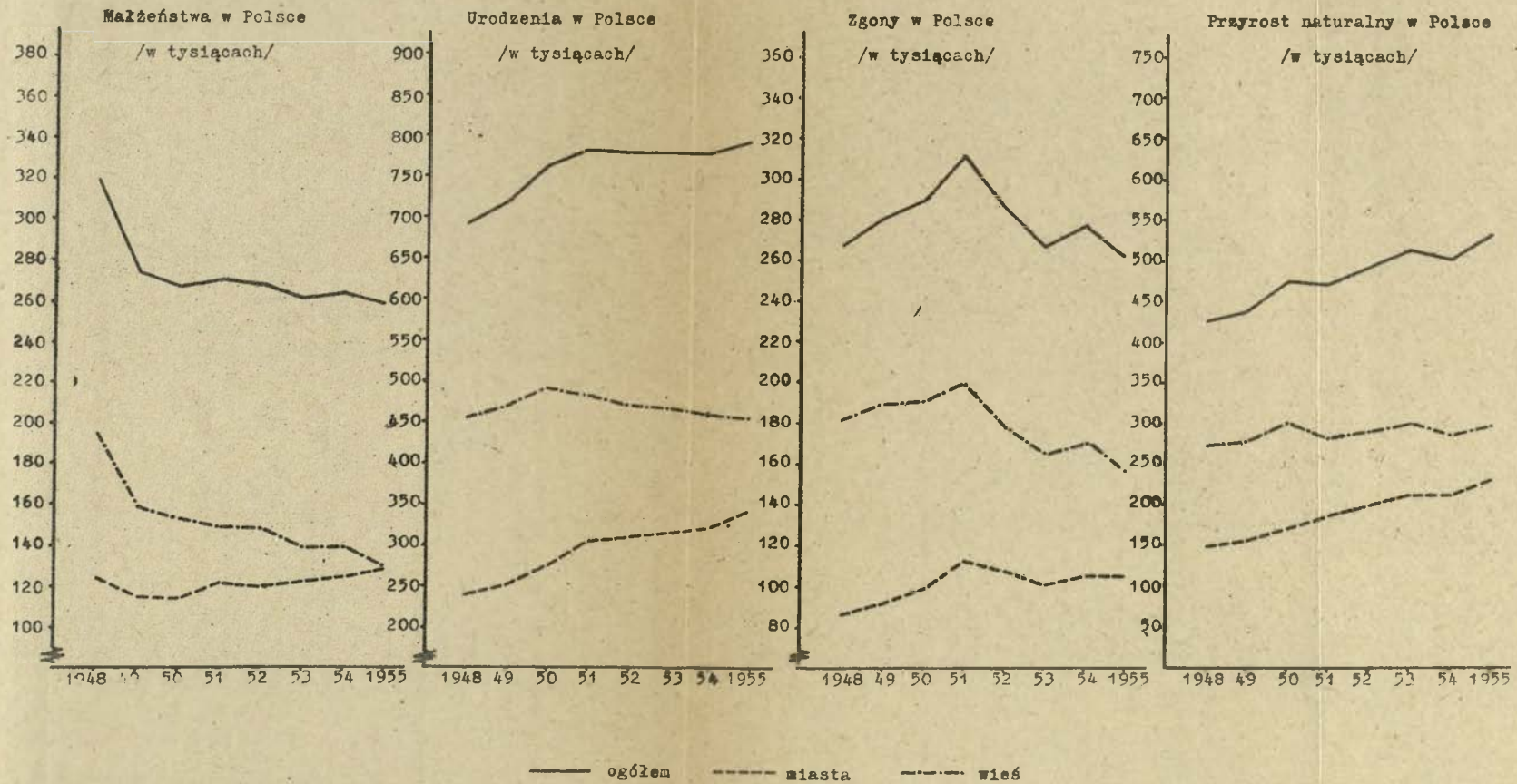
Przyrost naturalny na 1000 ludności

województwa	1947	1948	1949		1950			1951			1952			1953			1954			1955			
	ogół- lem	ogół- lem	ogół- lem	mia- sta	wieś	ogół- lem	mia- sta	wieś	ogół- lem	mia- sta	wieś	ogół- lem	mia- sta	wieś	ogół- lem	mia- sta	wieś	ogół- lem	mia- sta	wieś	ogół- lem	mia- sta	wieś
poliska	15,1	18,1	17,9	18,0	17,8	19,1	19,1	19,1	18,6	19,2	18,3	19,1	19,3	19,0	19,5	19,8	19,3	18,8	19,2	18,4	19,5	19,7	19,4
st. Warszawa	9,8	11,4	10,9	10,9	.	12,5	12,5	.	14,1	14,1	.	15,0	15,0	.	15,4	15,4	.	15,6	15,6	.	16,4	16,4	.
Warszawskie	12,1	14,0	13,2	.	.	16,8	15,8	17,0	16,3	15,7	16,4	17,5	17,3	17,6	18,4	17,3	18,9	17,5	17,1	17,6	18,1	17,0	18,6
Bydgoskie	16,7	18,7	19,2	.	.	20,4	18,5	21,7	18,5	17,4	19,4	19,5	18,5	20,4	20,0	19,1	20,6	19,5	18,3	20,4	20,5	19,2	21,5
Lódź	13,7	16,1	13,2	13,2	.	15,0	15,0	.	15,6	15,6	.	13,9	13,9	.	14,4	14,4	.	13,8	13,8	.	13,2	13,2	.
Łódzkie	14,2	15,5	13,2	.	.	14,4	15,9	13,8	14,6	15,5	14,3	14,8	16,0	14,4	15,3	16,3	15,0	13,9	15,2	13,4	15,3	16,0	15,1
Cieleckie	15,6	15,8	14,6	.	.	17,6	19,2	17,3	18,2	19,8	17,8	18,2	19,8	17,8	18,3	20,8	17,7	17,7	21,7	16,7	18,6	22,1	17,4
Kubelskie	11,0	13,4	12,2	.	.	16,2	16,2	16,2	16,1	18,5	15,6	16,8	19,1	16,3	17,5	19,7	17,0	16,4	19,1	15,0	16,7	20,2	16,0
Białostockie	9,4	13,6	12,9	.	.	15,9	18,7	15,1	14,3	19,1	13,0	15,3	19,5	14,0	16,4	20,1	15,2	16,4	20,4	15,1	18,2	22,1	16,8
Łaztyńskie	17,3	23,8	24,3	.	.	26,6	28,0	26,0	24,8	27,6	23,7	26,3	27,6	25,8	27,6	29,1	26,9	26,8	27,9	26,3	29,0	29,8	28,6
Łódzkie	21,6	24,5	24,5	.	.	26,8	27,7	25,5	26,5	27,8	24,7	26,7	27,6	25,4	27,4	28,3	26,1	26,7	27,4	25,9	26,3	26,2	26,7
Koszalińskie	.	.	.	.	.	33,0	32,6	33,2	31,4	33,1	30,5	31,3	32,6	30,6	30,6	31,9	29,9	31,6	32,5	31,0	31,3	31,9	30,8
Szczecińskie	23,5	31,4	30,6	.	.	36,5	36,4	36,6	35,2	36,6	33,5	34,6	34,1	35,3	33,5	33,2	34,1	32,0	31,6	32,5	32,1	30,8	34,0
Poznańskie	.	.	.	.	.	17,1	16,7	17,3	16,3	15,9	16,5	17,0	16,9	17,0	17,6	17,4	17,7	15,8	15,9	15,8	16,9	16,6	17,2
Zielonogórskie	18,4	19,8	18,9	.	.	32,8	33,2	32,6	30,5	32,3	29,3	31,3	32,8	30,4	30,2	31,7	29,3	29,1	30,8	28,0	30,2	31,3	29,3
Wrocławskie	26,6	30,9	28,5	.	.	32,7	31,2	34,2	31,6	32,0	31,2	30,9	30,5	31,3	30,2	30,2	30,1	28,3	28,6	28,0	28,1	27,9	28,3
Opolskie	.	.	.	.	.	17,1	20,5	16,0	18,2	19,1	15,2	17,5	20,5	16,2	17,7	21,4	16,3	17,9	20,9	16,6	18,7	20,8	17,8
Katowickie	9,3	12,0	12,4	.	.	14,6	13,2	16,1	14,0	12,9	16,0	13,9	12,7	15,9	14,4	13,3	16,4	14,0	13,2	15,6	14,6	13,8	16,6
Krakowskie	12,1	14,2	12,7	.	.	14,9	12,5	16,0	15,5	14,5	15,9	16,1	15,9	16,2	16,7	16,8	16,7	15,8	16,0	15,7	17,1	17,3	17,0
Rzeszowskie	13,2	14,7	14,7	.	.	15,5	13,4	15,9	15,3	14,6	15,4	16,5	17,4	16,3	16,8	18,3	16,4	16,3	18,6	15,8	16,7	19,3	16,0

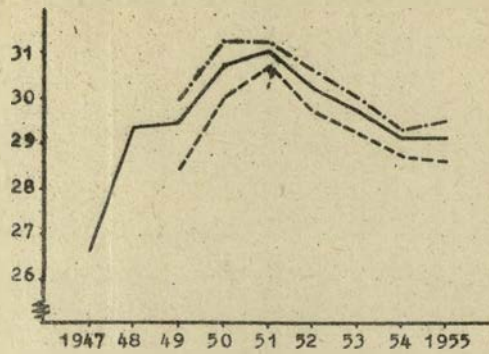
Tablica 7

Zgony niemowląt na 100 urodzeń żywych

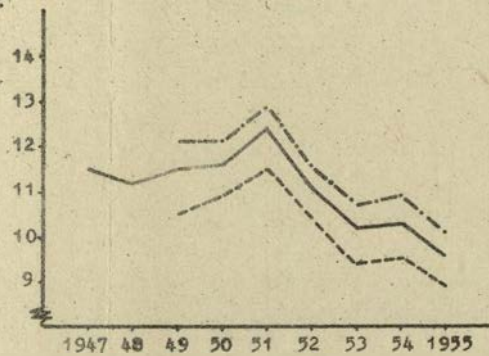
Województwa	1950			1951			1952			1953			1954			1955		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
Polska	11,1	10,2	11,6	11,8	10,6	12,5	9,6	8,7	10,2	8,8	8,0	9,4	8,3	7,6	8,9	8,2	7,3	8,9
M.st. Warszawa	7,9	7,9	.	7,8	7,8	.	6,0	6,0	.	4,8	4,8	.	4,7	4,7	.	4,1	4,1	.
Warszawskie	12,2	10,1	12,7	13,2	12,3	13,4	11,1	8,8	11,8	9,9	7,5	10,7	8,9	6,9	9,6	9,3	7,1	9,9
Bydgoskie	10,6	9,6	11,2	12,6	11,4	13,4	10,5	9,7	11,1	9,3	8,7	9,8	8,6	8,4	8,7	8,8	8,3	9,1
Poznańskie	9,9	9,0	10,5	10,7	9,4	11,5	8,5	7,6	9,0	7,9	7,0	8,6	7,7	6,9	8,3	7,6	6,7	8,1
M. Łódź	11,3	11,3	.	9,0	9,0	.	10,3	10,3	.	9,5	9,5	.	7,4	7,4	.	7,5	7,5	.
Łódzkie	12,4	10,7	13,0	12,9	11,3	13,5	10,6	9,2	11,1	9,9	8,7	10,3	9,5	8,8	9,8	8,7	8,3	8,9
Kieleckie	12,6	10,3	13,1	12,5	10,4	13,0	10,7	9,5	11,0	9,8	9,2	9,9	9,0	7,8	9,3	8,7	7,7	9,0
Lubelskie	8,9	8,5	9,0	10,0	9,0	10,2	8,1	7,7	8,2	7,3	6,6	7,5	6,4	6,0	6,6	6,9	6,0	7,2
Białostockie	11,9	10,9	12,2	14,1	12,7	14,5	11,5	10,8	11,8	11,2	10,5	11,5	10,7	9,6	11,1	10,4	8,9	11,1
Olsztyńskie	12,6	10,6	13,4	14,2	13,2	14,6	12,2	11,3	12,7	11,3	10,1	11,9	11,1	9,5	11,8	10,0	8,4	10,7
Gdańskie	11,5	10,1	13,5	11,8	10,2	13,8	9,9	9,2	10,9	8,6	8,0	9,5	7,8	6,8	9,2	8,1	7,1	9,8
Koszalińskie	11,0	10,8	11,1	12,4	12,7	12,2	10,5	10,3	10,6	10,2	10,9	9,7	8,9	8,9	9,0	9,4	8,8	9,7
Szczecińskie	12,5	11,9	13,2	12,5	11,5	13,8	10,1	9,4	10,9	9,7	8,9	10,7	9,6	8,4	11,2	9,9	9,2	10,8
Zielonogórskie	12,0	11,8	12,1	13,3	13,7	13,0	10,5	10,5	10,6	10,6	10,8	10,5	9,8	9,7	9,8	9,4	9,4	9,4
Wrocławskie	12,8	13,1	12,6	12,5	12,3	12,7	9,6	9,3	9,8	8,8	8,4	9,2	9,2	8,9	9,6	8,7	8,2	9,4
Opolskie	11,3	10,3	11,7	12,2	12,2	12,2	9,8	10,2	9,6	9,5	9,5	9,5	8,8	8,6	8,9	8,8	8,4	9,1
Katowickie	9,8	9,6	10,1	10,0	9,6	10,6	8,4	8,3	8,7	7,5	7,5	7,6	7,4	7,4	7,2	7,2	7,3	7,1
Krakowskie	9,5	7,3	10,3	10,7	9,0	11,3	8,3	7,1	8,9	7,3	5,9	7,9	7,1	6,1	7,6	6,8	5,7	7,3
Rzeszowskie	10,1	8,5	10,4	10,9	8,8	11,3	8,7	7,4	9,0	8,0	6,4	8,4	7,0	5,7	7,3	7,5	5,7	8,0

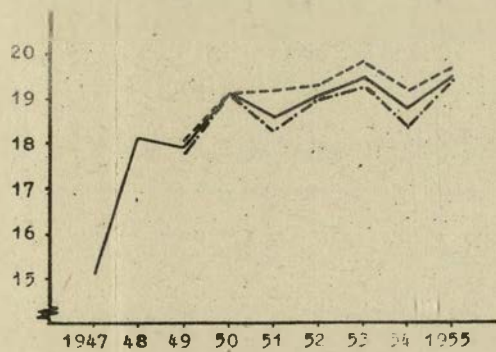
Urodzenia żywe na 1000 ludności w Polsce

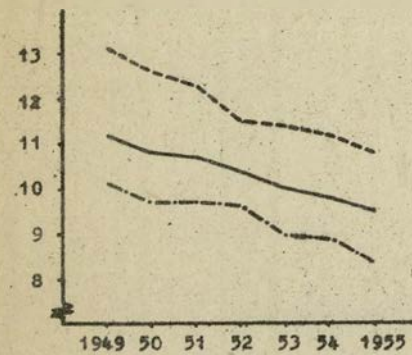
Zgony na 1000 ludności w Polsce

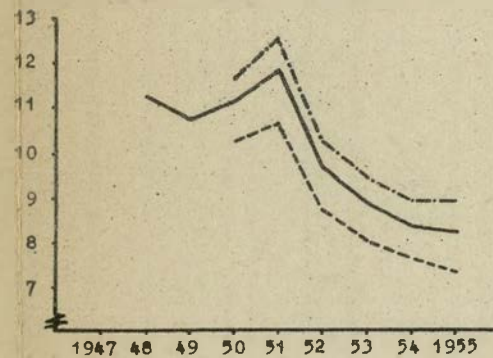
Przyrost naturalny na 1000 ludności w Polsce

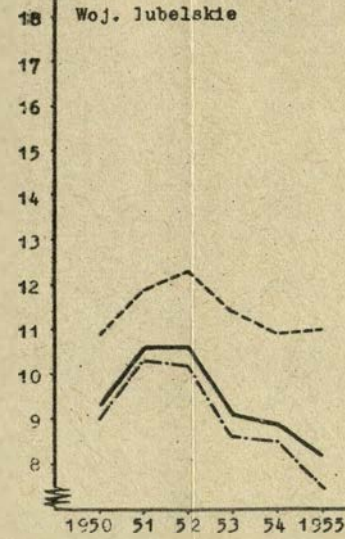
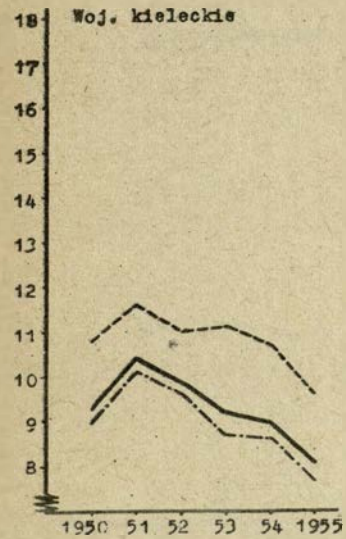
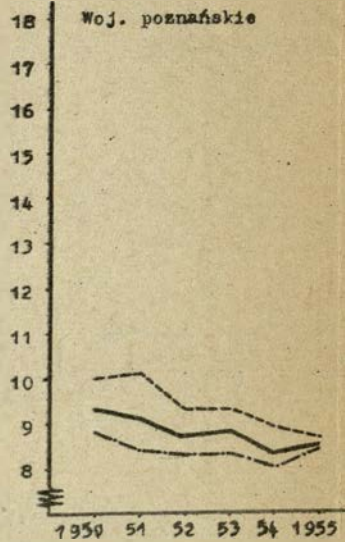
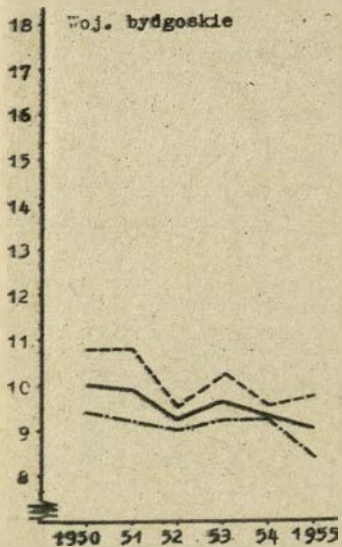
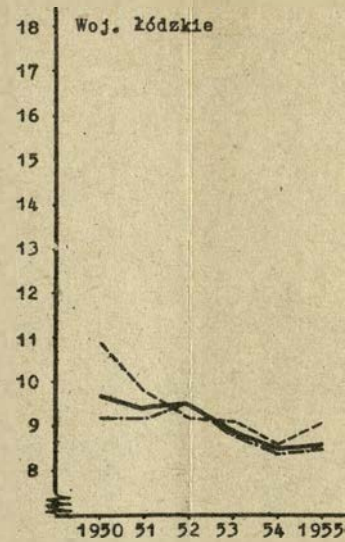
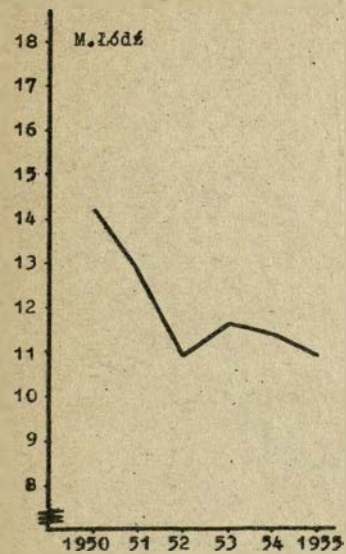
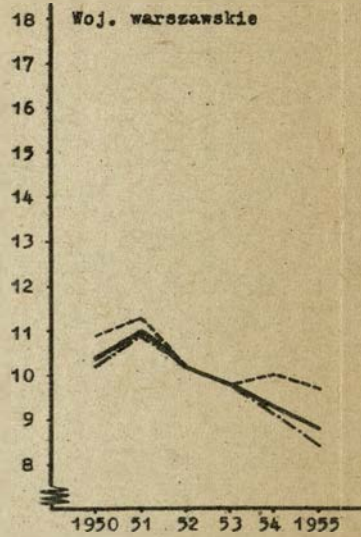
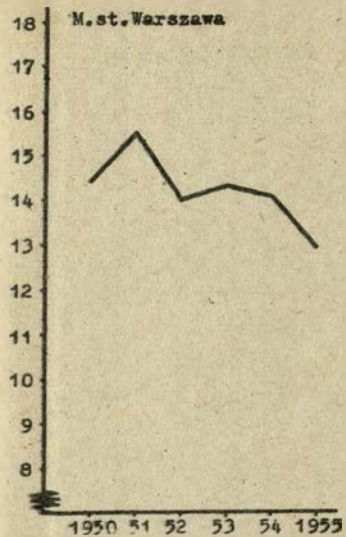

Małżeństwa na 1000 ludności w Polsce

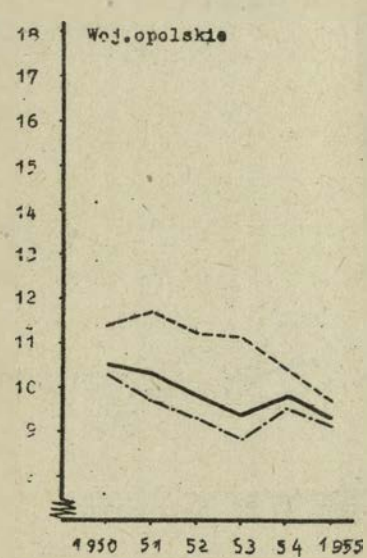
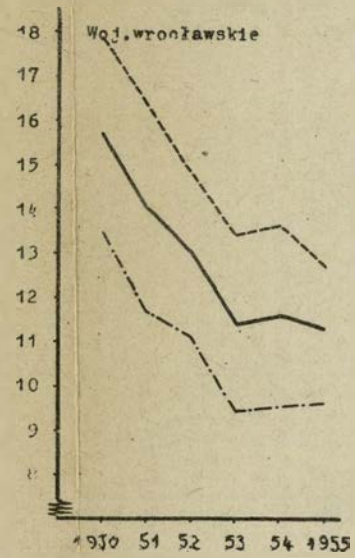
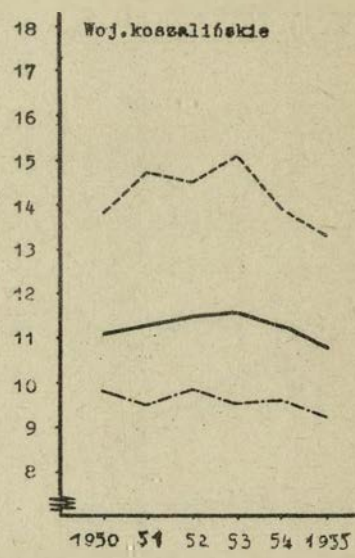
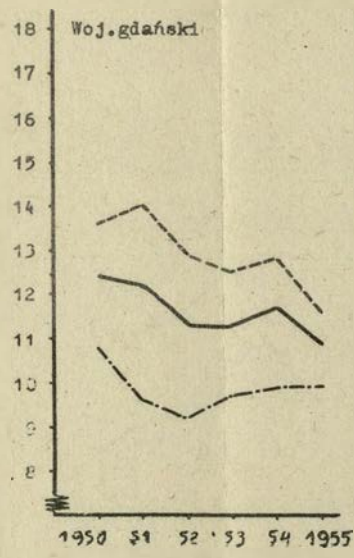
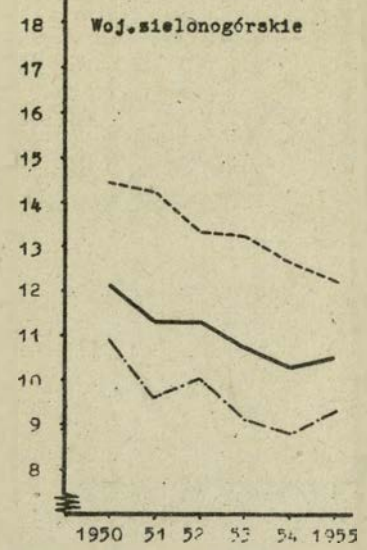
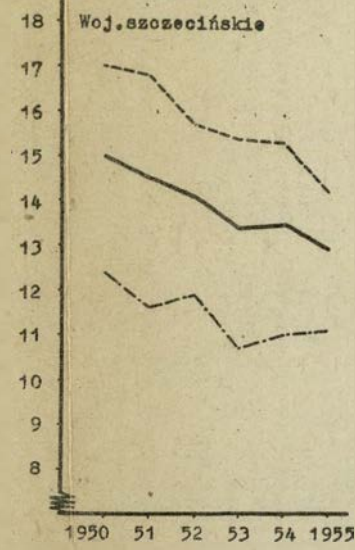
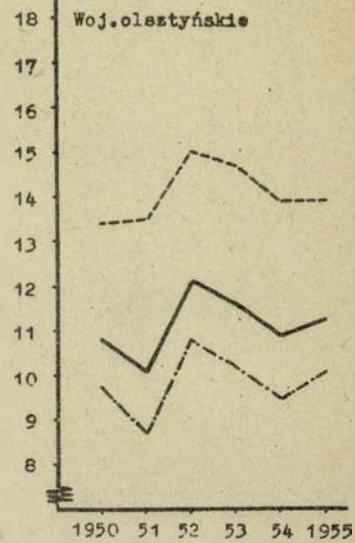
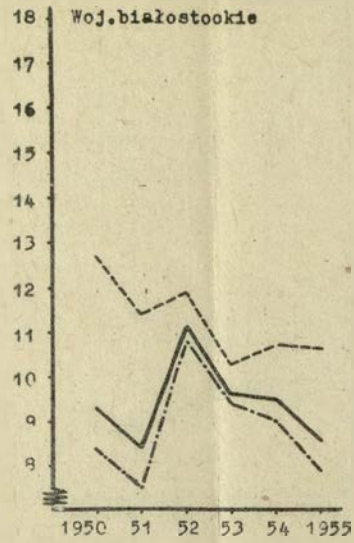
Zgony niemowląt na 100 urodzeń żywych w Polsce

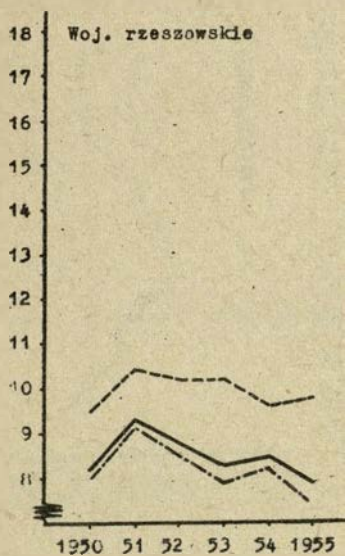
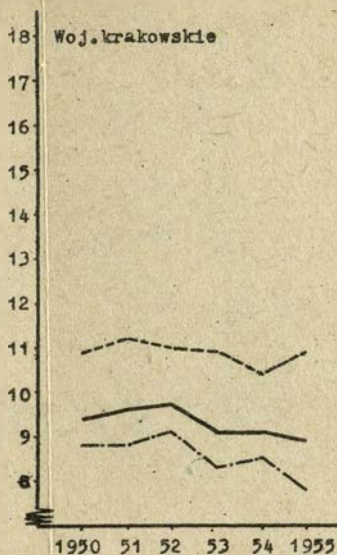
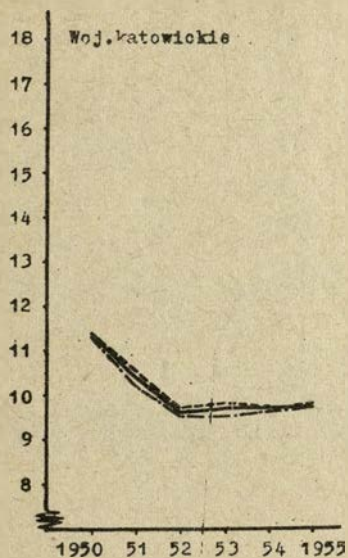

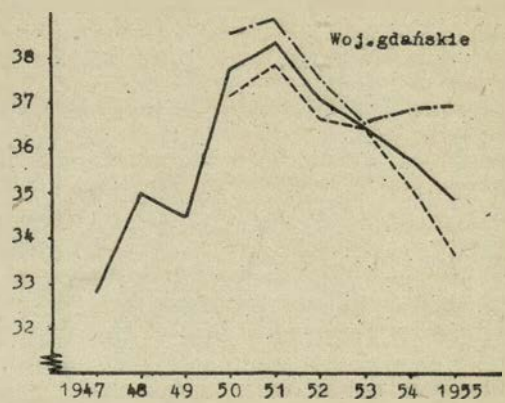
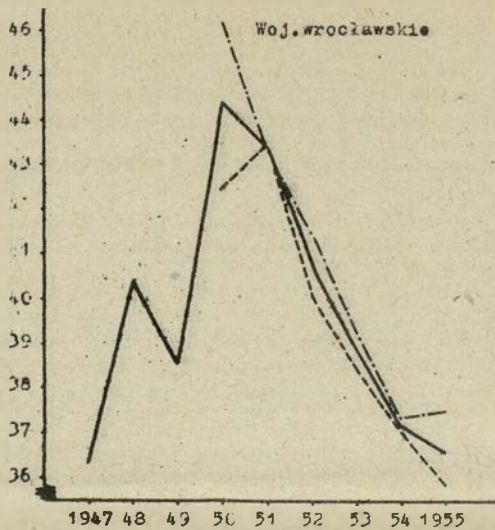
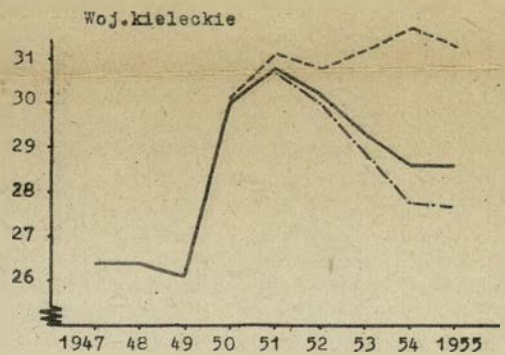
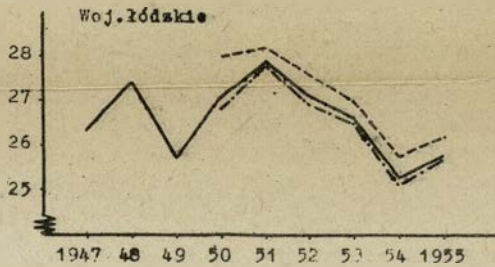
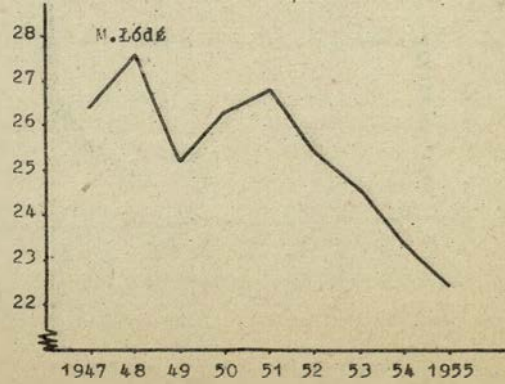
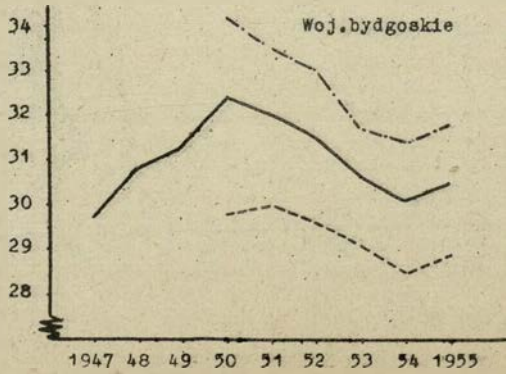
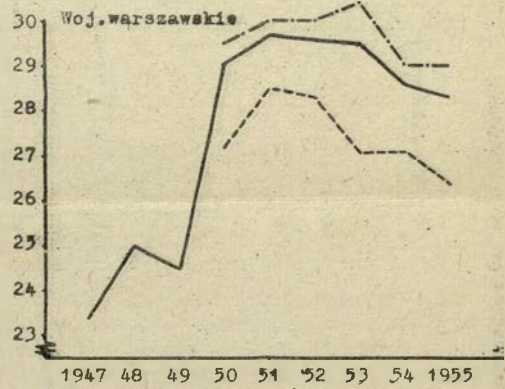
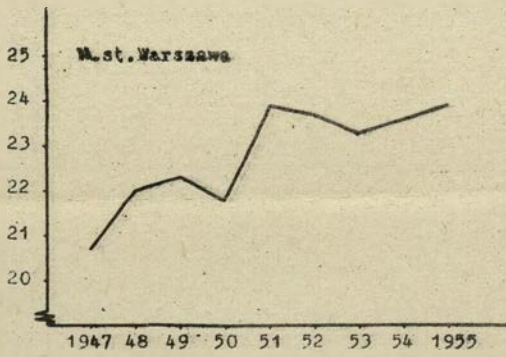

Małżeństwa na 1000 ludności

Wykres 4

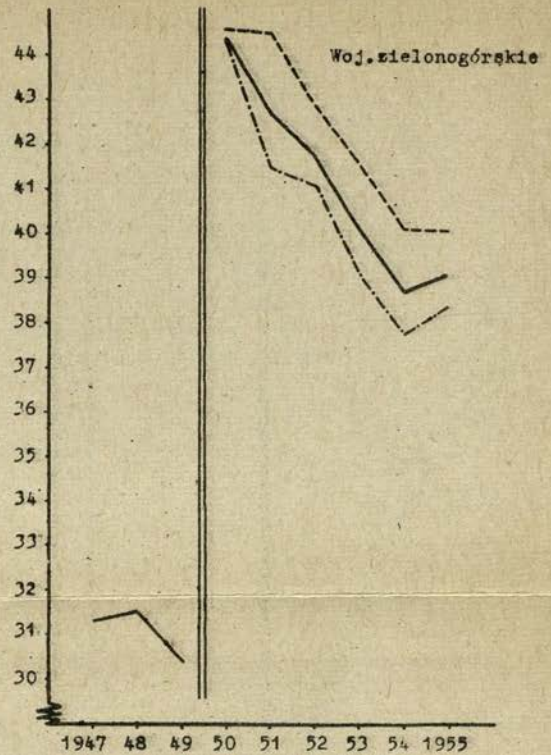
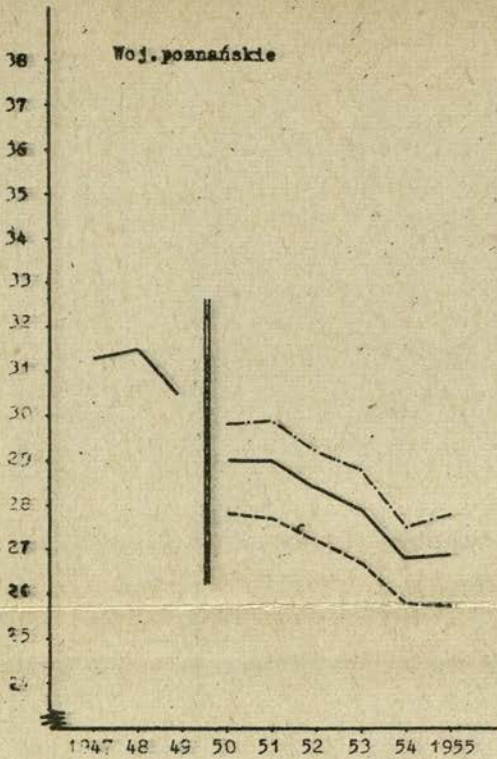
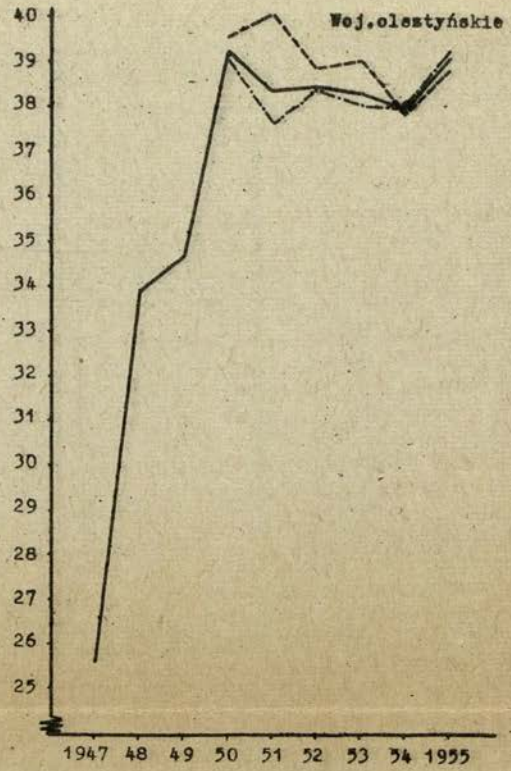
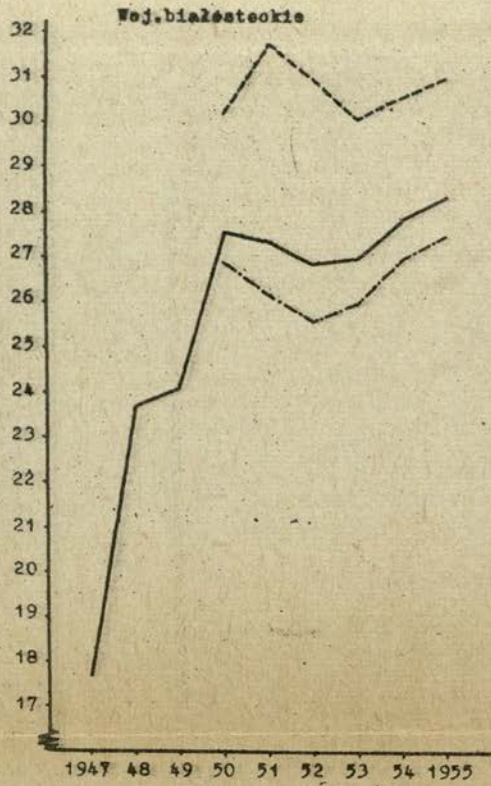

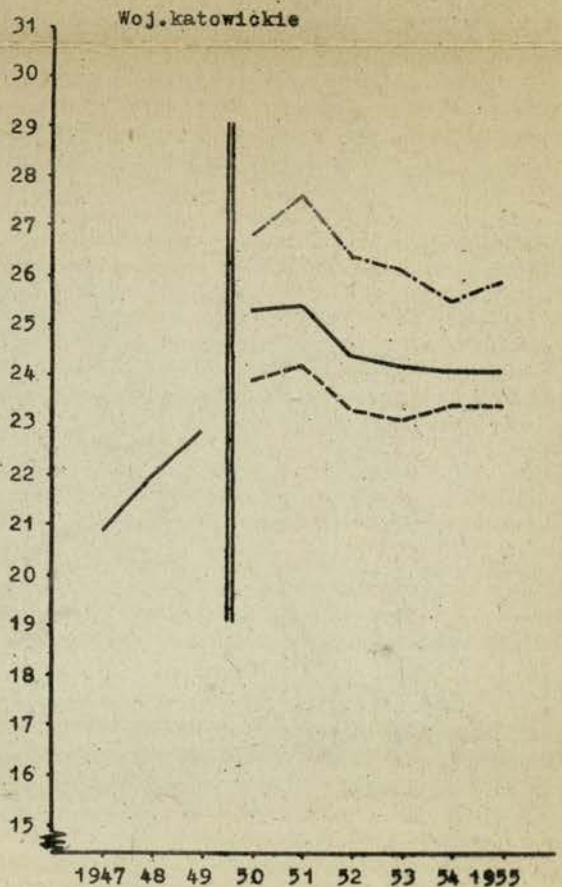
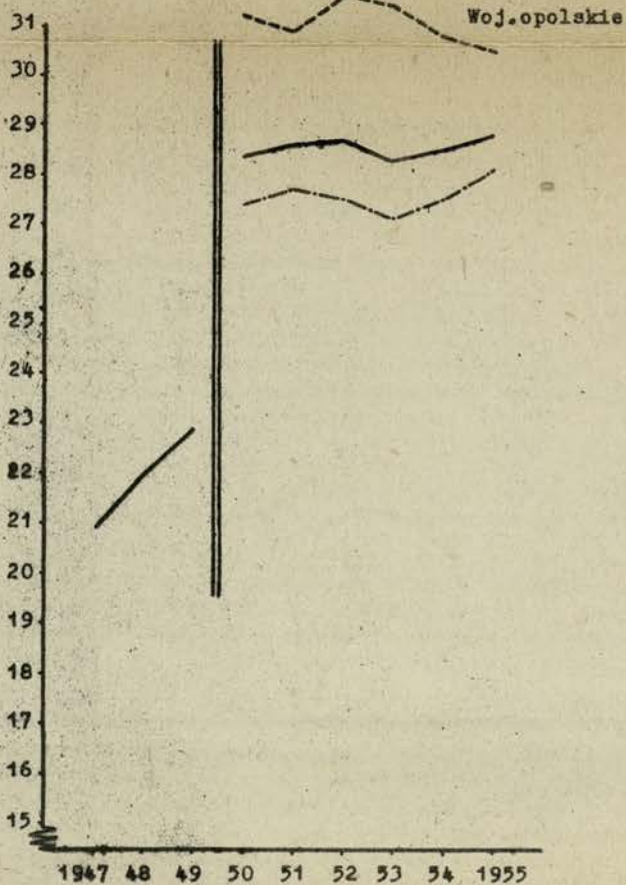
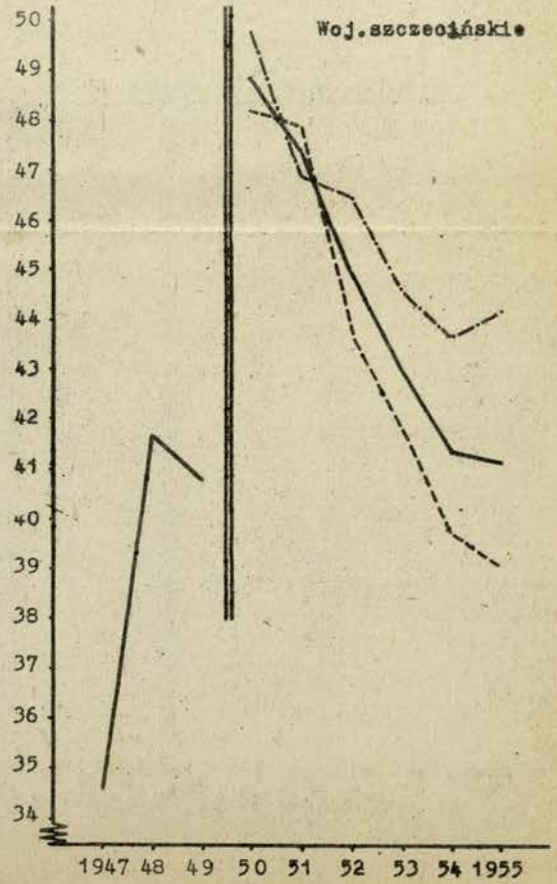
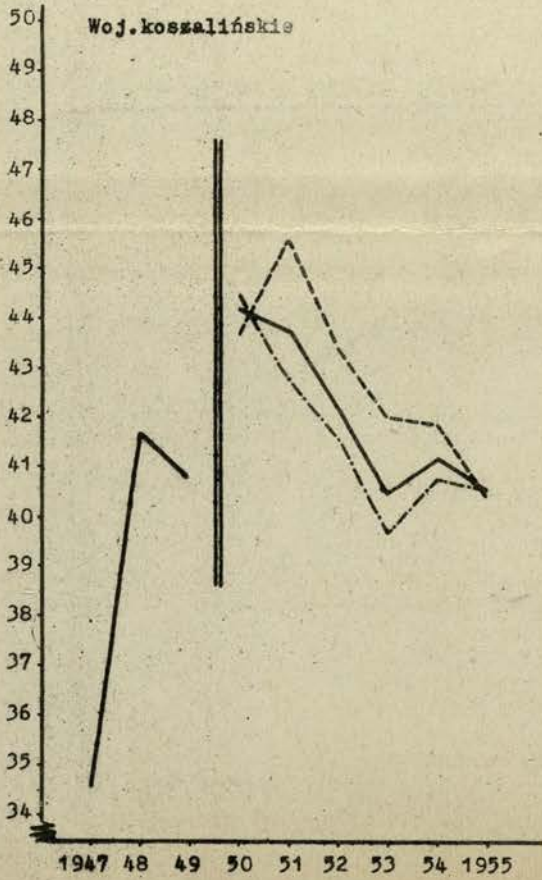

Urodzenia żywe na 1000 ludności

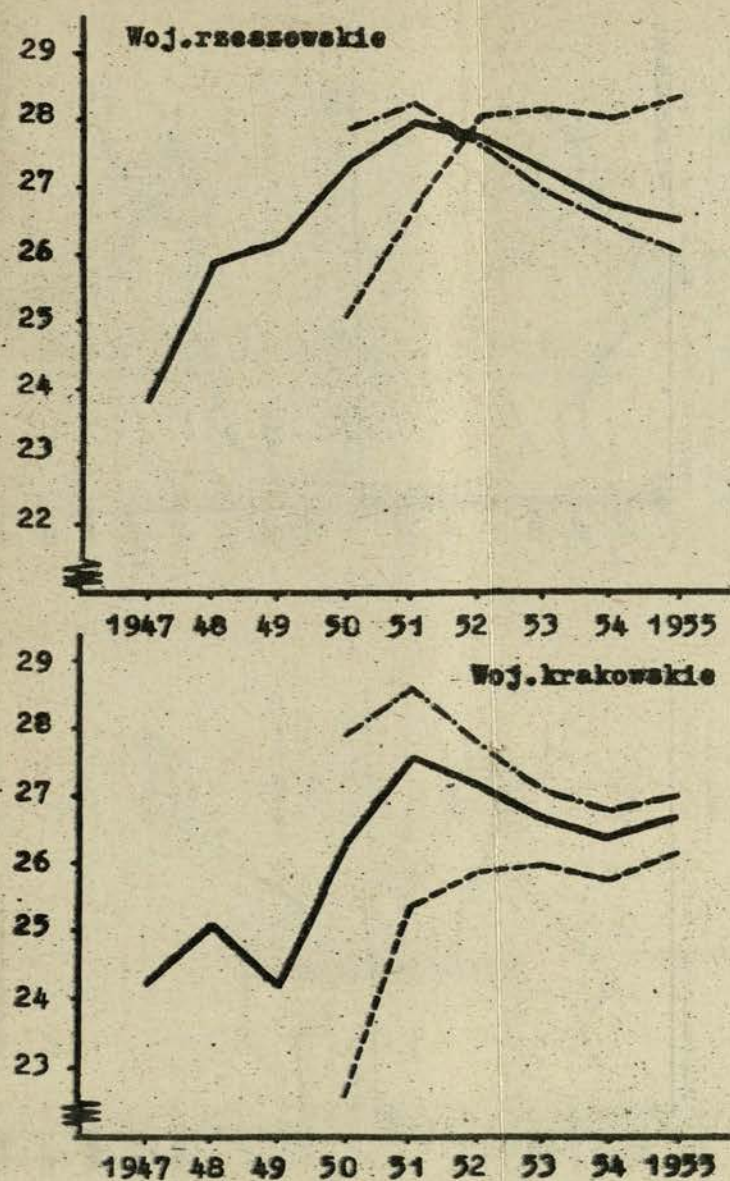
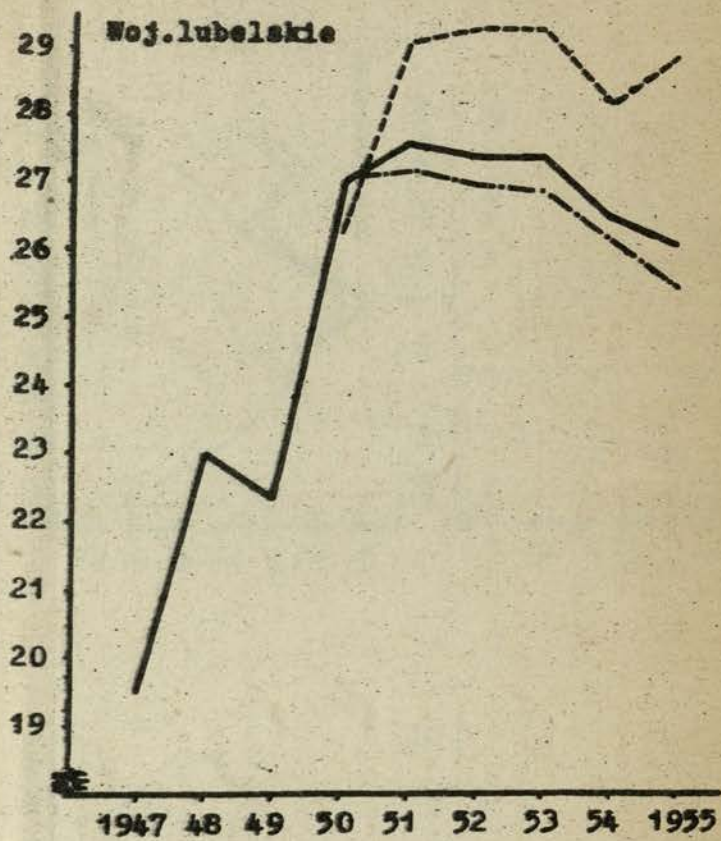
Wykres 7

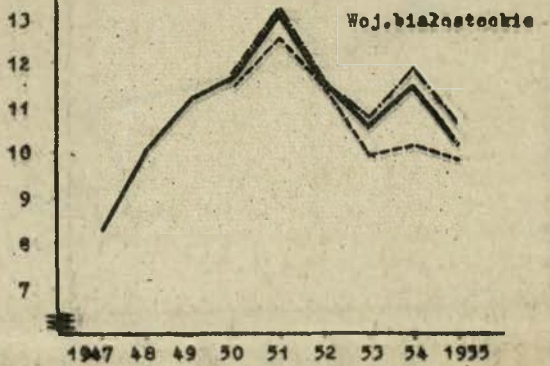
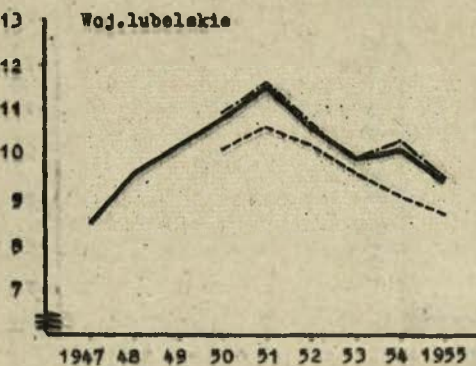
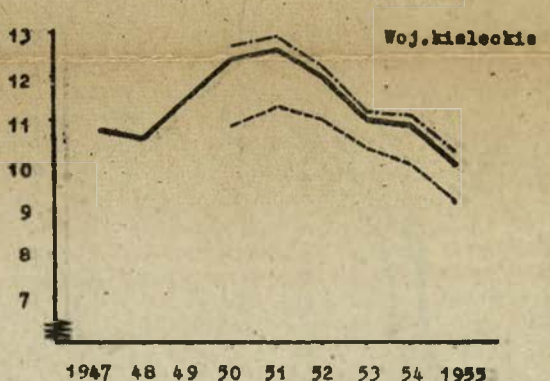
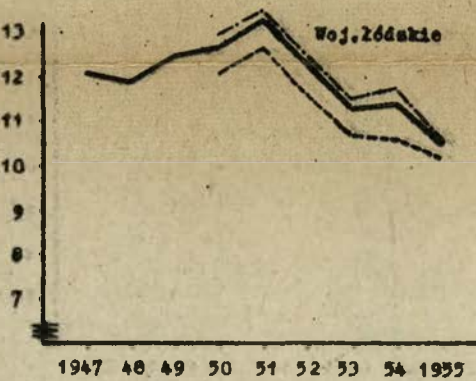
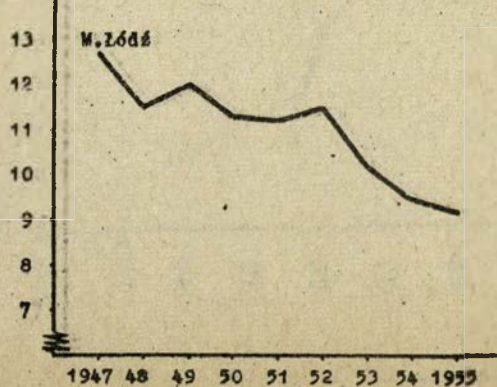
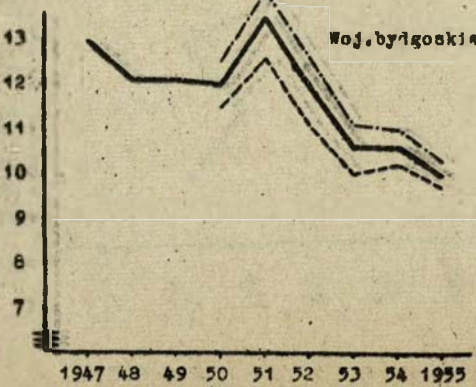
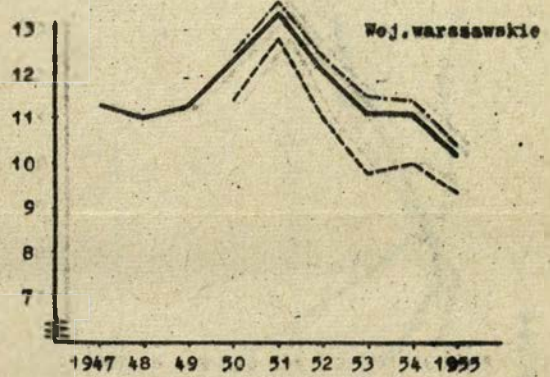
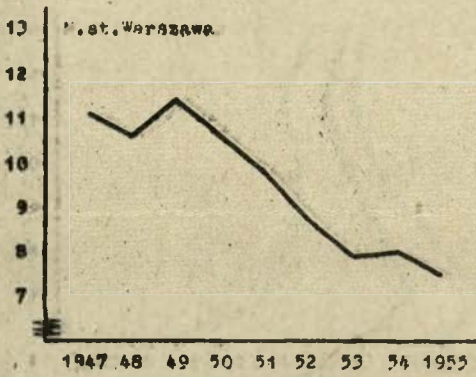
Urodzenia żywe na 1000 ludności

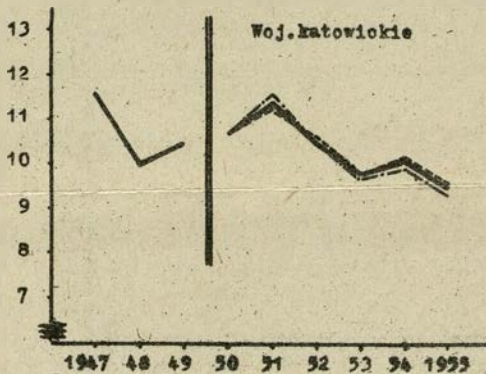
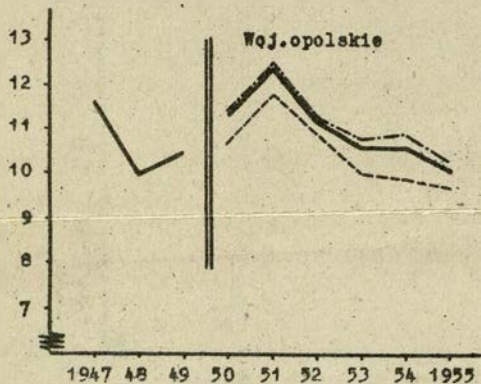
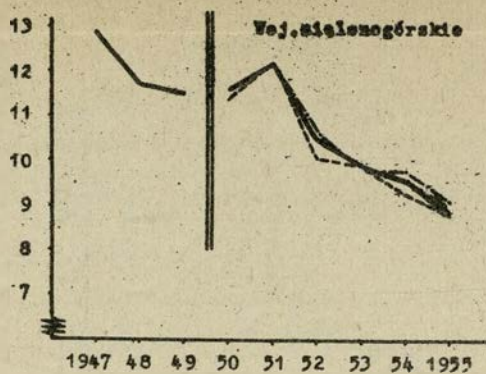
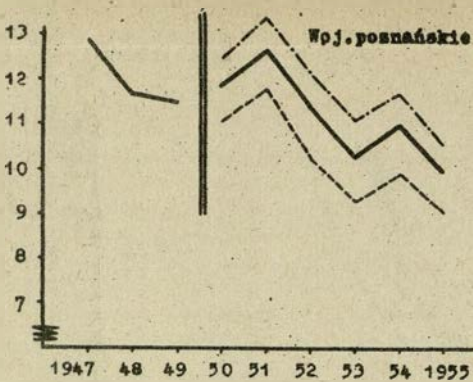
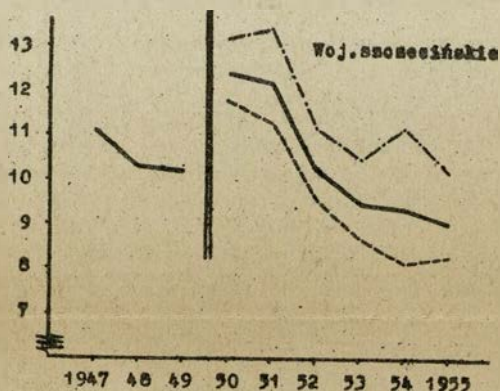
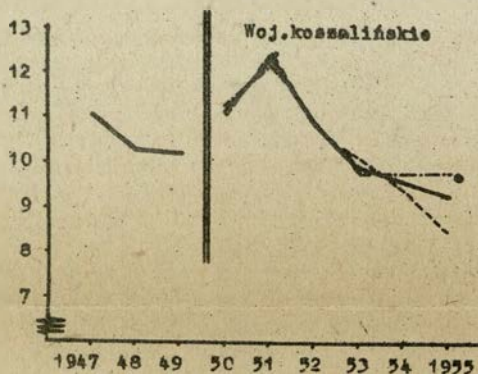
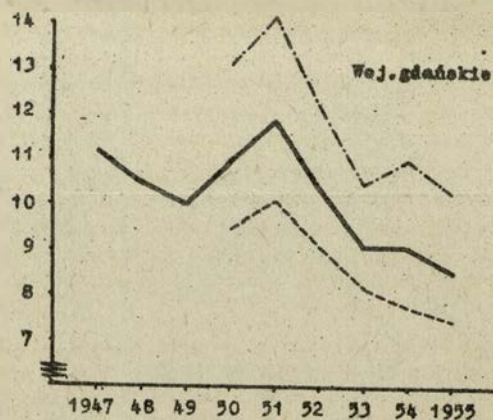
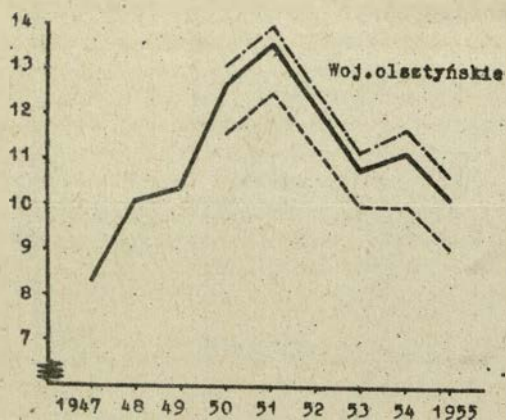
Wykres 9

Zgony na 1000 ludności

Wykres 10

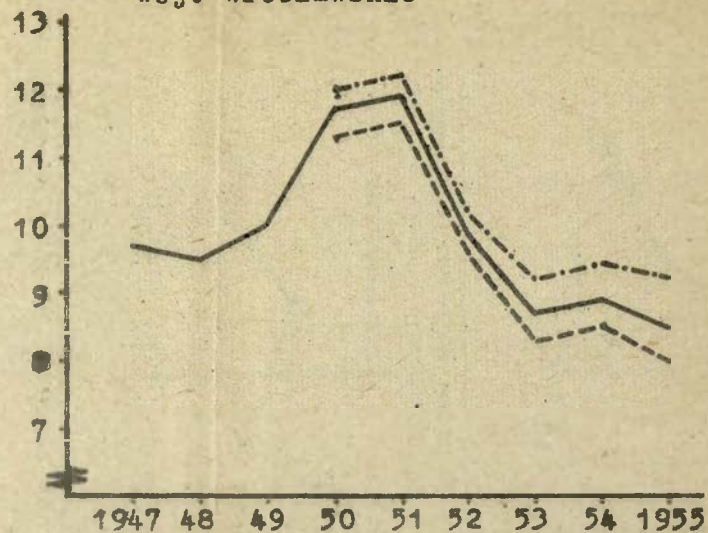

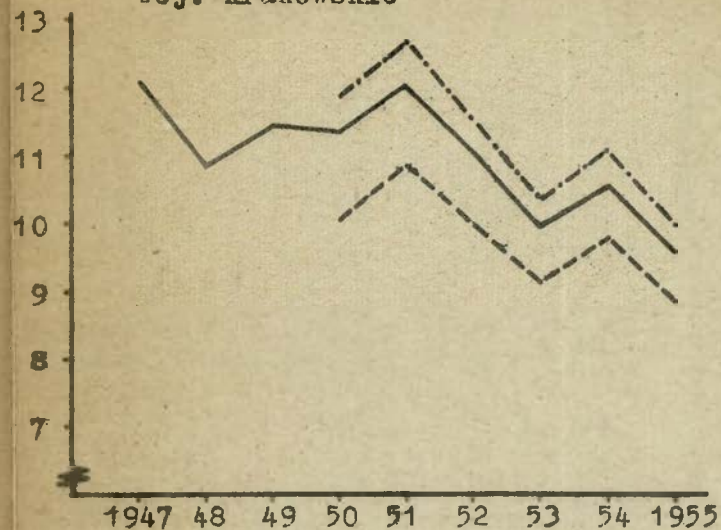
Zgony na 1000 ludności

Wykres 12

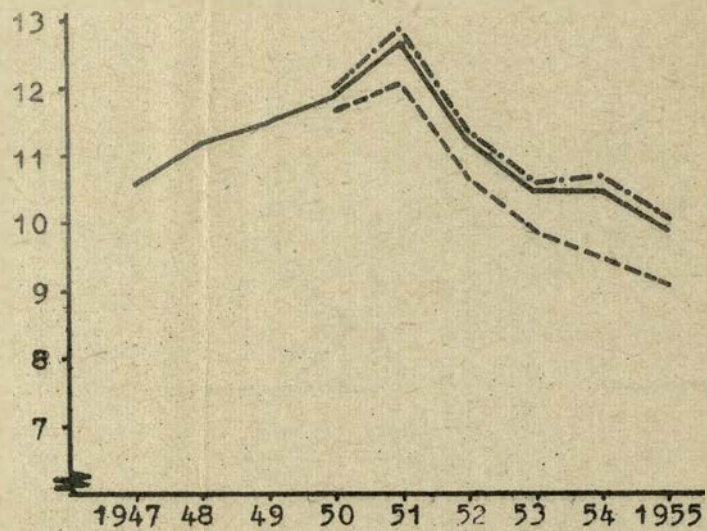
Woj. wrocławskie

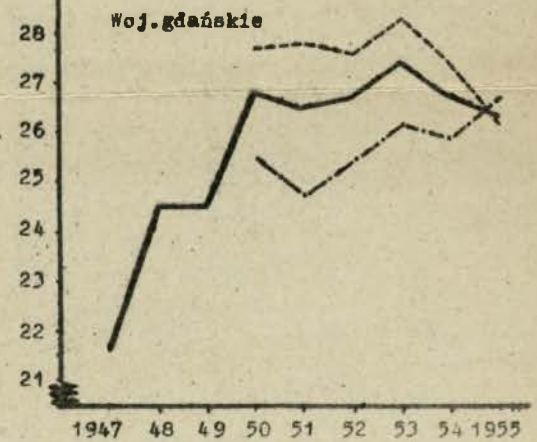
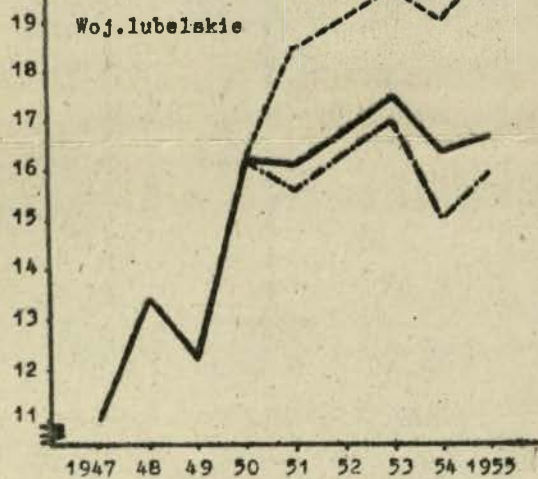
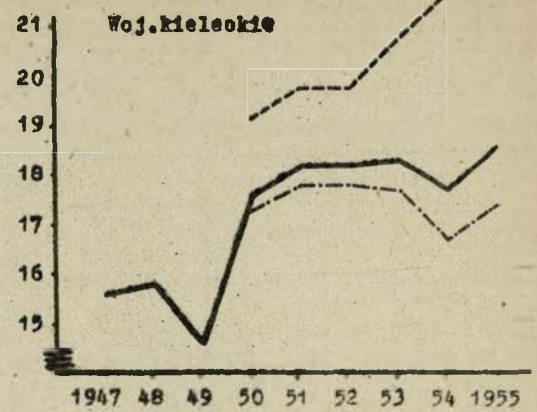
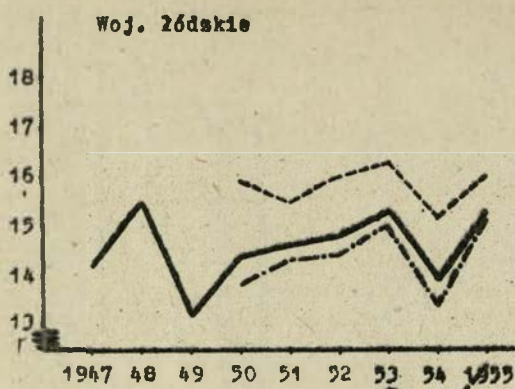
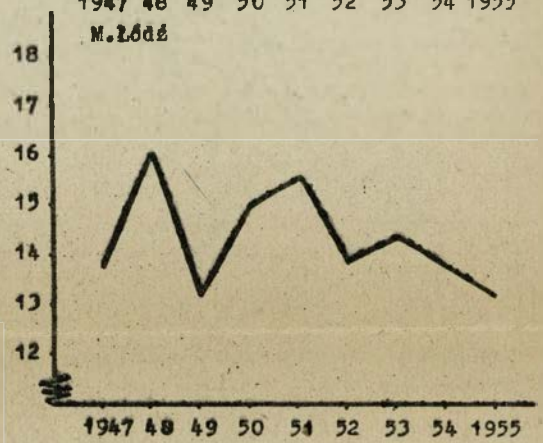
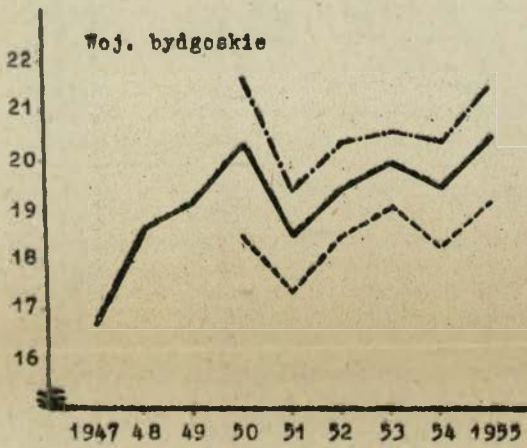
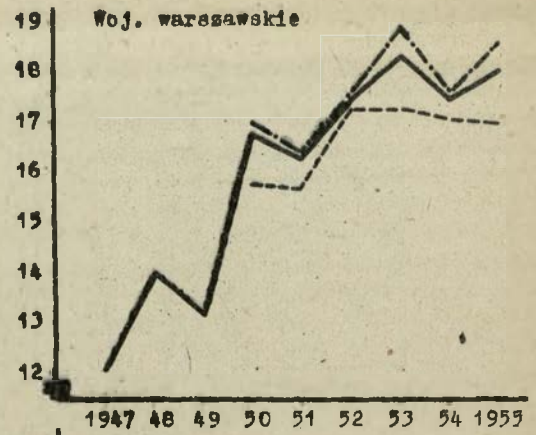
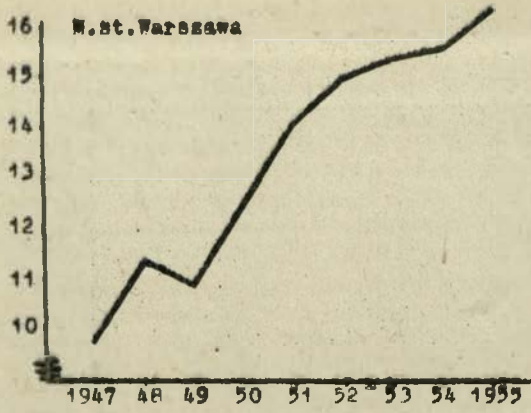

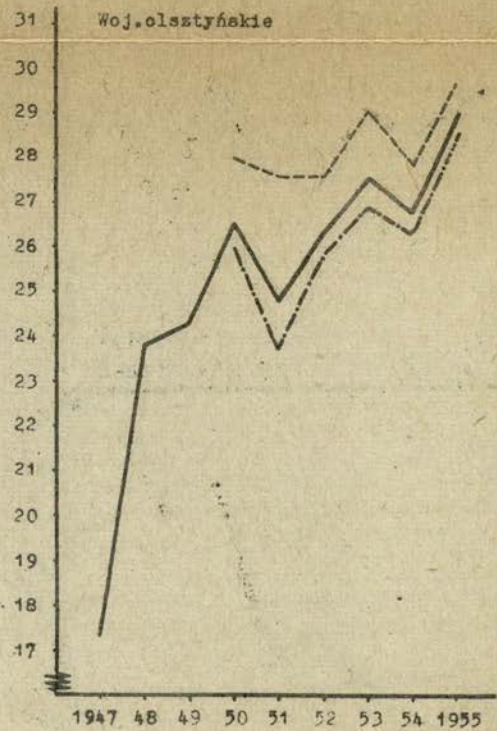
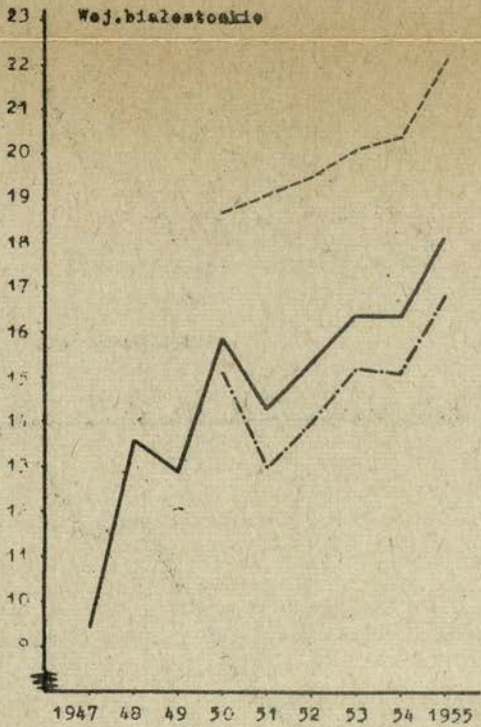
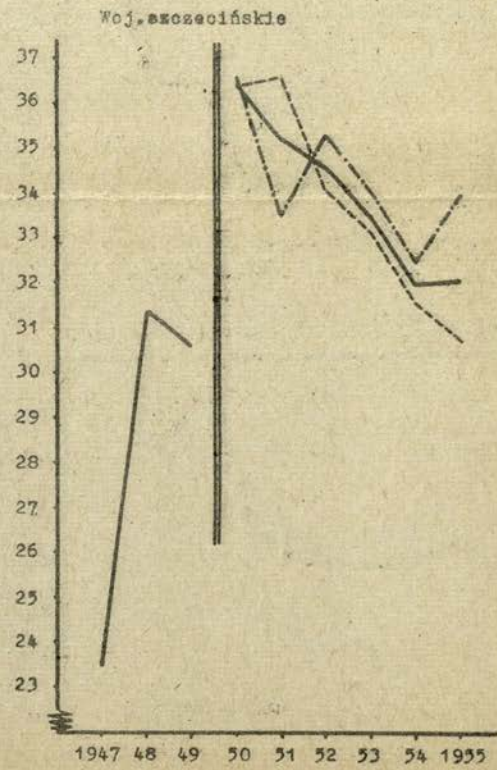
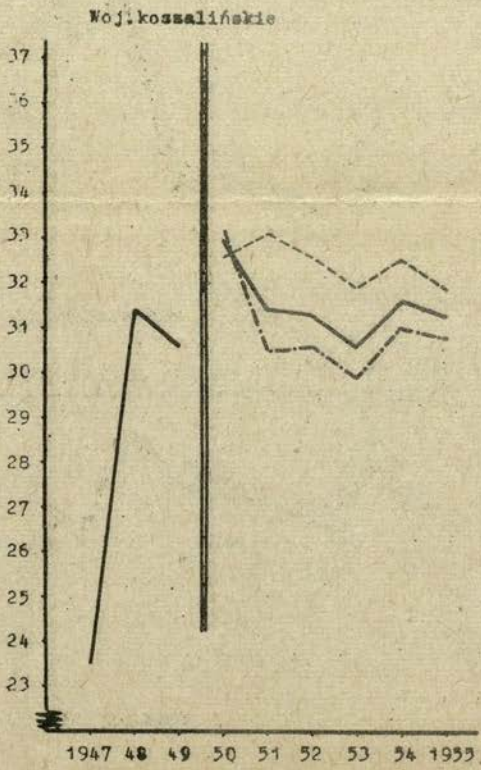
Woj. krakowskie

Woj. rzeszowskie

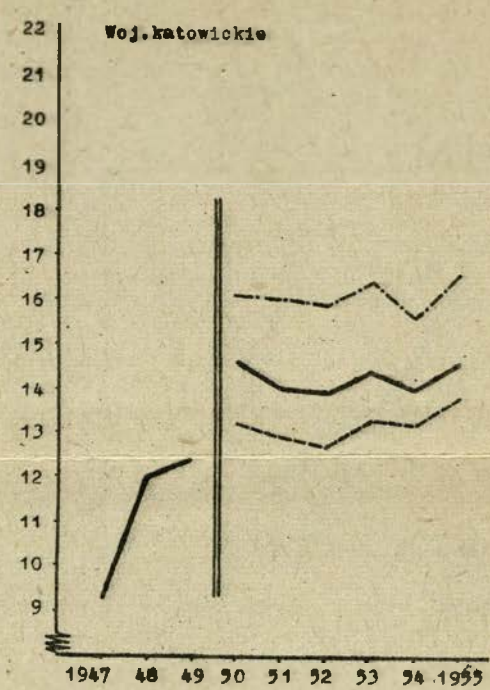
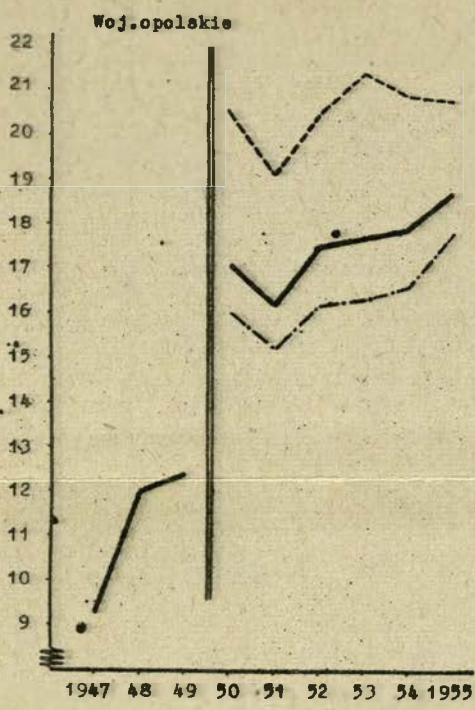
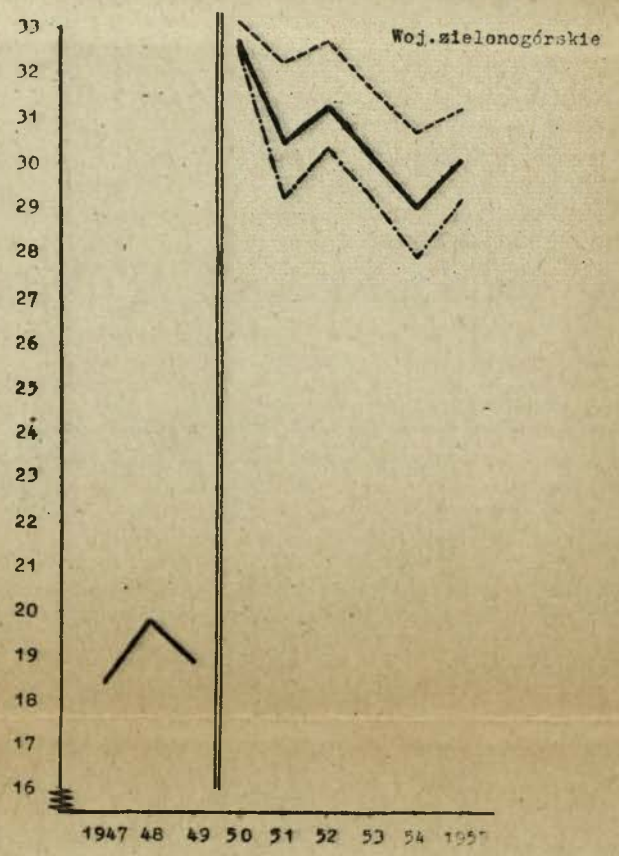
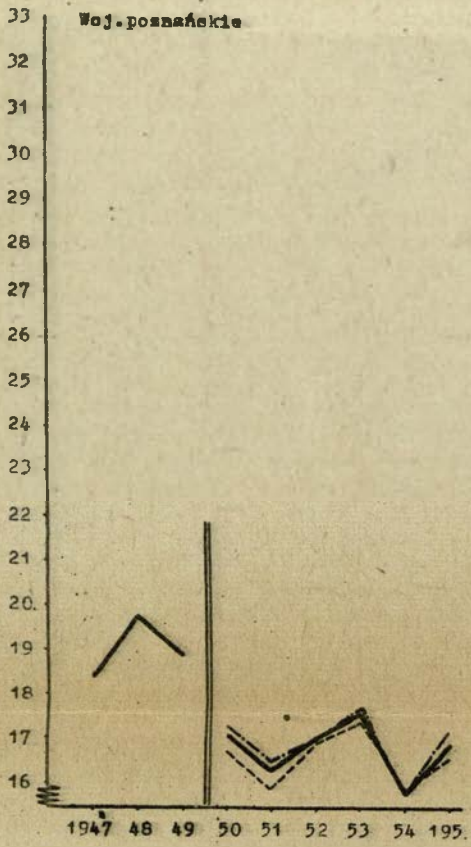

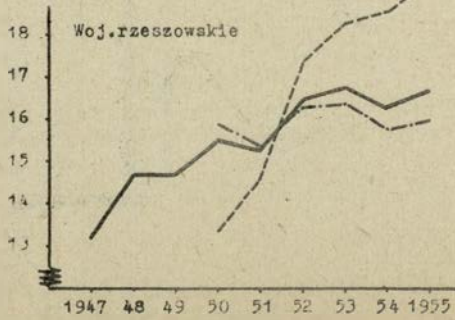
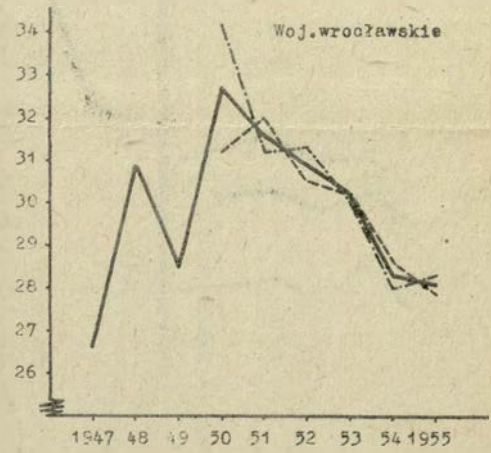
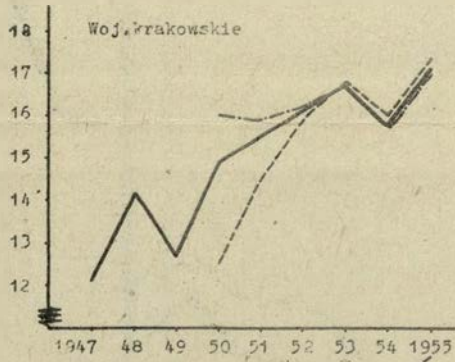
Przyrost naturalny na 1000 ludności

Wykres 15

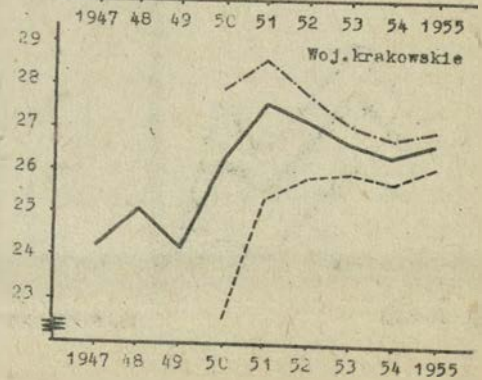
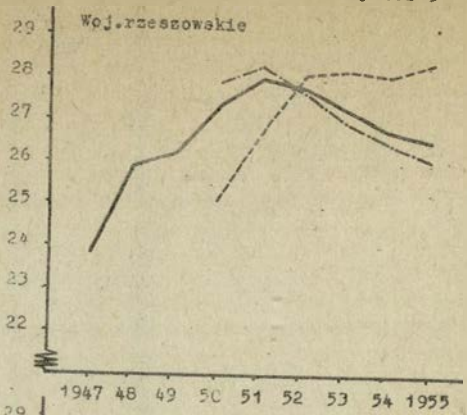
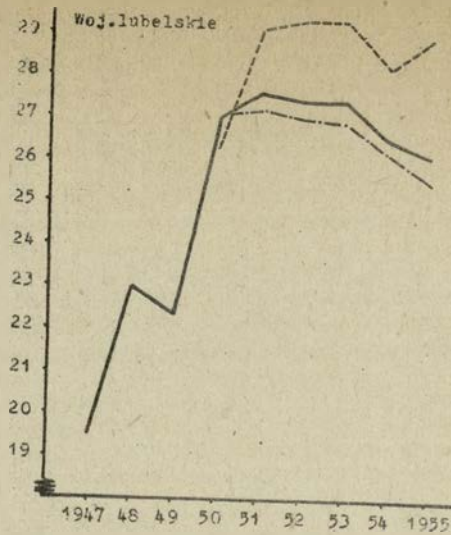
Przyrost naturalny na 1000 ludności

Wykres 16

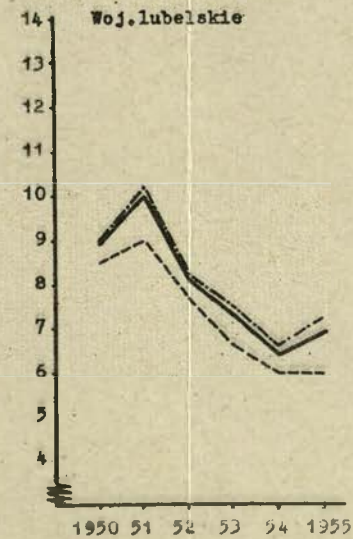
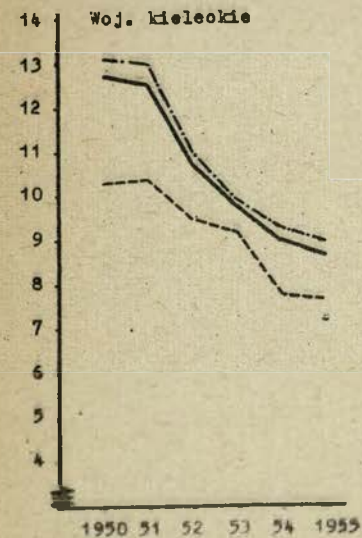
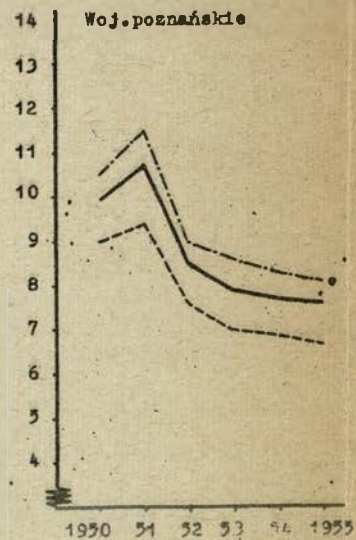
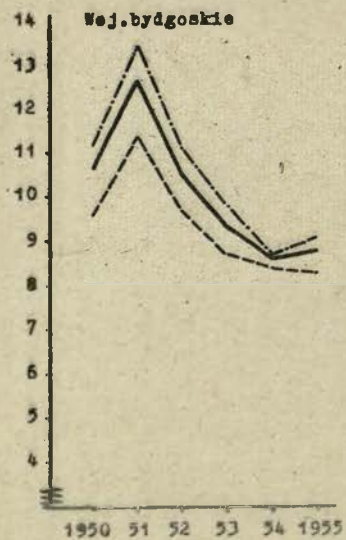
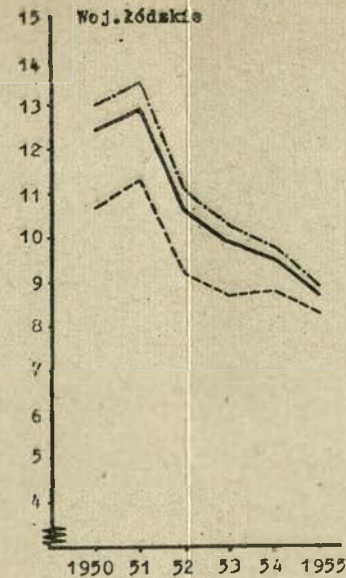
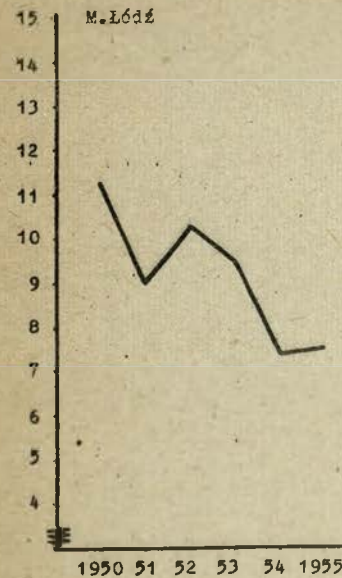
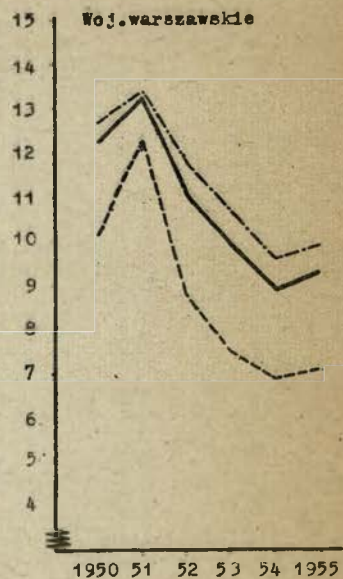
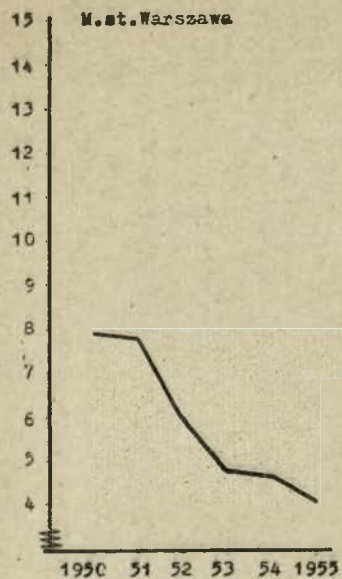
Urodzenia żywe na 1000 ludności

Wykres 9

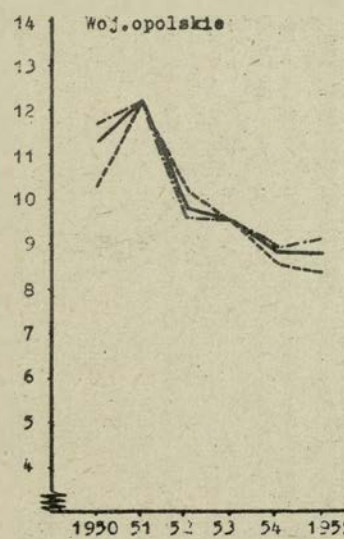
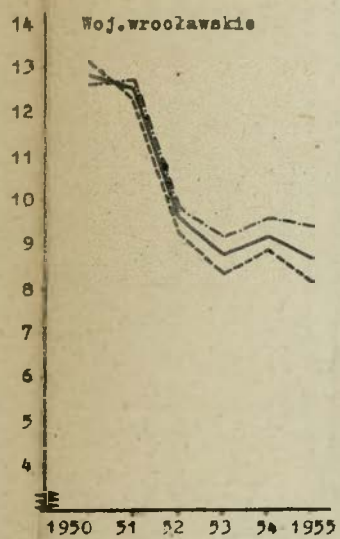
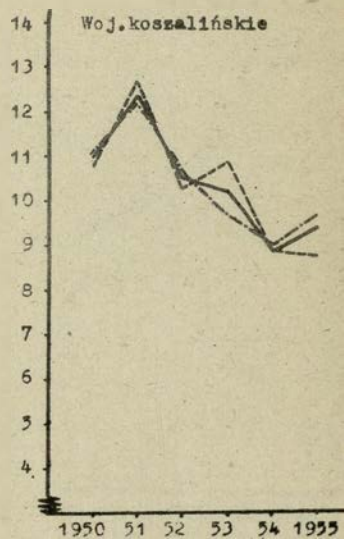
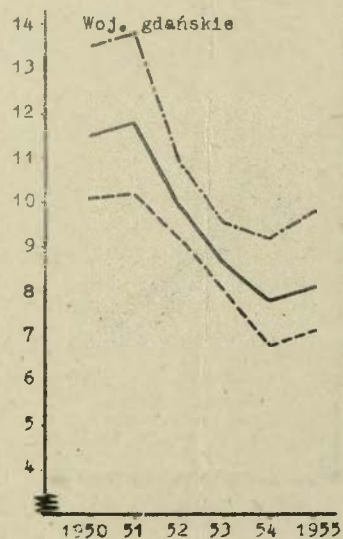
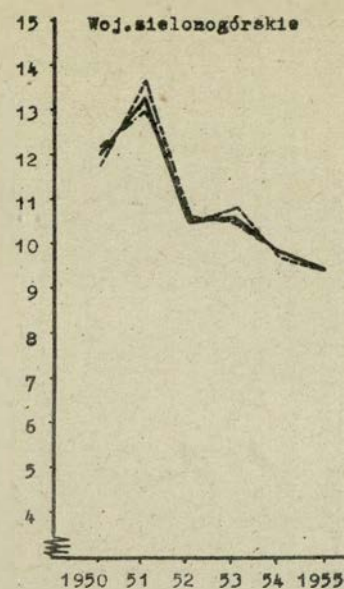
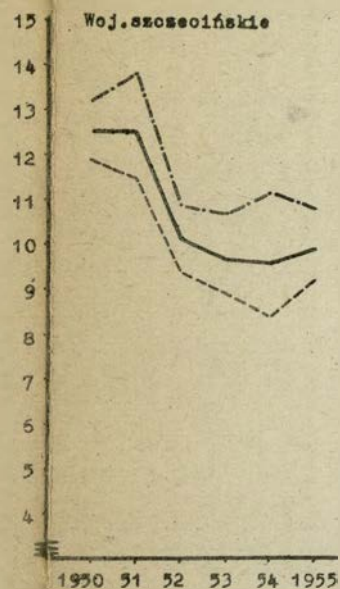
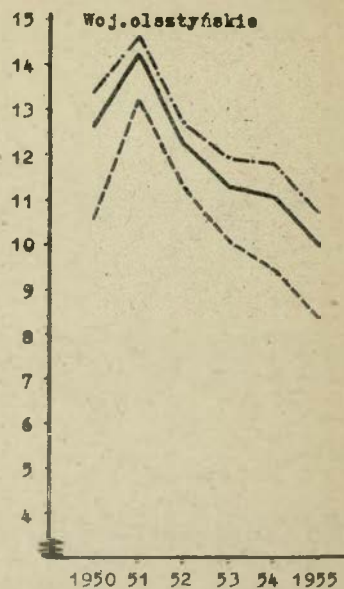
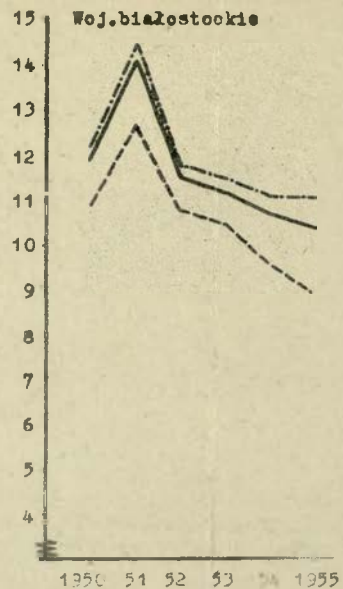
Zgony niemowląt na 100 urodzeń żywych

Wykres 17

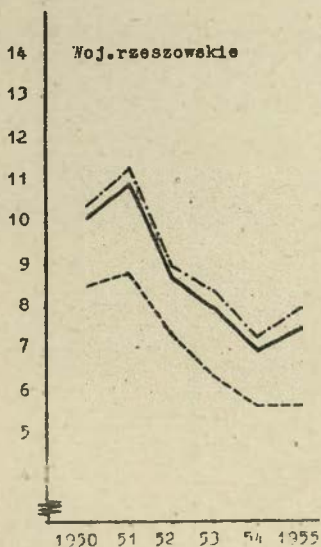
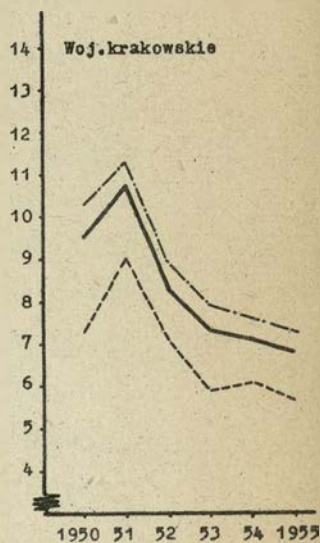
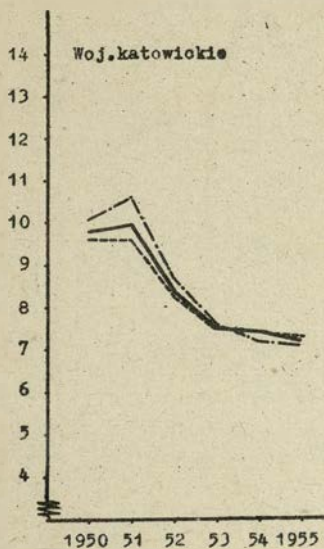

Zgony niemowląt na 100 urodzeń żywych

Wykres 18

Zgony niemowląt na 100 urodzeń żywych

S p i s t r e ś c i :

	str.
Wstęp	1
Małżeństwa	6
Urodzenia żywe	9
Zgony	13
Przyrost naturalny	16
Zgony niemowląt	20
Zakończenie	23
Tablice	25
Wykresy 1 - 19	
5 map w tekście	

526